

YHTEISIÄ OPPIMISEN TILOJA KEHITTÄMÄSSÄ

Kotoutumista ja kohtaamista tukevissa vapaan sivistystyön
pilottihankkeissa opittua

Katinka Käyhkö, Jyri Manninen & Marjo Pitkänen

YHTEISIÄ OPPIMISEN TILOJA KEHITTÄMÄSSÄ

Kotoutumista ja kohtaamista tukevilla vapaan sivistystyön
pilottihankkeissa opittua

Katinka Käyhkö, Jyri Manninen & Marjo Pitkänen

Opinsauna - Learning Spaces
Itä-Suomen yliopisto
Joensuu 2019

Julkaisija:
Opinsauna - Learning Spaces
Itä-Suomen yliopisto

Kuvitus:
Raquel Benmergui

Taitto:
Marjo Pitkänen

ISBN: 978-952-61-3152-8 (Print)
ISBN: 978-952-61-3153-5 (PDF)

Julkaisun pysyvä linkki:
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3153-5>

Grano Oy
Joensuu 2019

Sisällys

Alkusanat.....	5
Opinsauna-hankkeen esittely	8
Palveluoppiminen käytäntönä	10
Vapaa sivistystyö ja kulttuurienvälisyys Suomessa	11
Opinsaunan pilotit	13
Pilottien yhteiset periaatteet.....	14
<i>Yhteissuunnittelu ja sosiaalinen markkinointi</i>	14
<i>Tutkiva ja osallistava työote</i>	18
<i>Monistettavuus</i>	18
Taide- ja kulttuuripilotit	19
<i>Musiikkikurssi Shared Music</i>	19
<i>Teatterikurssi TeatteriKoti</i>	21
<i>Taide- ja kulttuuripilottien osallistujapalautteet tiivistetysti</i>	24
<i>Vetäjä- ja yleisöpalautteet taide- ja kulttuuripiloteista</i>	26
<i>Taide- ja kulttuuripilottien yhteenveto</i>	27
Medialukutaitokurssi: Vastuu on lukijalla – vai onko?	31
<i>Osallistujahavainnot ja -palaute</i>	33
<i>Vetäjäpalautteet</i>	34
SkiLLfie – Oman osaamisen itsearviointityökalut	34
<i>SkiLLfie-itsearviointityökalujen tausta ja tarkoitus</i>	35
<i>Kehittämistyö ja testaus</i>	36
<i>Palaute ja jatkokehittely</i>	37
Muutakin kuin pilotointia?	39
Verkostoyhteistyö	39
Muutamia koulutuspoliittisia huomioita	40
Katse eteenpäin	43
Lähteet	45
Liitteet	49

*Opin sauna autuas aina,
Koska vitsoill' vihdoillaan,
Ei sairasta siit' saunasta,
Kuin kylmält' kylvötellään.
Opin ottaa, karttain kohta
Tapoj' taitamattomii:
Ett' on lyöty, siit' on hyöty,
Seuraa taito, toimiki.*

Grotenfelt, Kustavi (toim.) 1899.
Väinölä: Helmivyö suomalaista runoutta.
Porvoo: Werner Söderström.

Alkusanat

Luet “Opinsauna – vapaa sivistystyö kotoutumisen ja yhteisöllisyyden kehittäjänä” -hankkeen julkaisua. Käytännössä kahdella kielellä toiminut hanke sai nimen Opinsauna – Learning Spaces, ja koska nyt kirjoitamme suomeksi, puhumme jatkossa vain Opinsauna-hankkeesta. Tämä julkaisu kokoaa Opinsauna-hankkeen kautta toteutettujen pilottikurskien ja muun kehittämistyön tuloksia. Opinsauna-hankkeen työn ytimessä on ollut halu kehittää vapaata sivistystyötä tukemaan paremmin maahan muuttaneiden kotoutumista ja erilaisista taustoista tulevien aikuisten kohtaamista. Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) rahoitti hanketta vuosina 2017–2019 turvapaikanhakijoiden ja maahanmuuttajien integrointiin suunnatulla erityisavustuksella. Myös Itä-Suomen yliopisto osallistui rahoitukseen omalla osuudellaan.

Tavanomaisesta ja lakisääteisestä kotoutumiskoulutuksesta (kieli- ja kansalaistaitokurssit) poiketen käsittelemme vapaan sivistystyön harrastustavoitteisten kurssien kehittämistä. Eryteisesti olemme pyrkineet mahdollistamaan eri taustoista tulevien aikuisten luontevaa kohtaamista yhteisryhmissä, sillä se tukee kotoutumista ja hyviä väestösuhteita. Julkaisussa kuvattavien keinojen (esimerkiksi yhteissuunnittelu, verkostot) avulla voi kehittää vapaan sivistystyön tarjontaa myös laajemmin. Periaatteita voi soveltaa minkä tahansa nykytilanteessa aliedustetun tai vaikeasti tavoitettavan osallistujaryhmän saamisessa mukaan vapaan sivistystyön opintoihin.

Tämä julkaisu on tarkoitettu sinulle, joka haluat kehittää vapaan sivistystyön oppilaitosten tai järjestöjen tarjontaa entistä moninaisempia osallistujia palvelevaksi. Oletpa sitten rehtori, koulutussuunnittelija, nykyinen tai tuleva tuntiopettaja tai kurssilainen, hanketyöntekijä tai järjestöaktiivi, toivomme, että voit löytää julkaisun sivuilta itsellesi vinkkejä ja inspiraatiota. Muutosta voi edistää monista eri rooleista käsin.

Pyrimme kertomaan asioista mahdollisimman konkreettisesti ja eri näkökulmia huomioiden. Tässä meitä auttaa myös Raquel Benmerguin mainio kuvitus. Julkaisun sivuilla seikkailevat Supisuomelan Seutuopistossa työskentelevä Sanna Suunnittelija-Opettaja sekä Supisuomelassa asuvat Antti Aktiivi, Maria Muuttaja ja Mahmud Muusikko, joilla jokaisella on annettavaa yhteiseen kokonaisuuteen. Voit tutustua heihin lisää tämän luvun lopussa. Suoraa osallistujanäkökulmaa löydät sitaattilaatikoista.

Muutamia huomioita käyttämästämme sanastosta. Vapaa sivistystyö tarkoittaa kansanopistojen, kansalaisopistojen, opintokeskusten, kesäyliopistojen ja liikunnan koulutuskeskusten järjestämää koulutustoimintaa (Opetushallitus 2019). Sen voi ymmärtää myös laajemmin harrastustavoitteisena oppimisena ja erilaisten järjestöjen (esim. yhdistykset, urheiluseurat) järjestämänä oppimista tukevana toimintana. Kotouttamisella viittaamme niihin virallisiin toimenpiteisiin ja palveluihin, joilla tuetaan kotoutumista, eli prosessia, jonka tavoitteena on ihmisen oma kokemus yhteiskunnan aktiivisesta ja täysivaltaisesta jäsenyydestä (vrt. Kotouttaminen.fi 2019, Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386, §3). Kun kotoutuminen on kaksisuuntaista (vrt. Uudenmaan Liitto 2015), muualta tulleet ja paikalliset ihmiset oppivat toisiltaan ja samalla kehittävät yhteistä yhteiskuntaa. Monikulttuurisuus on Suomessa runsaasti käytetty mutta myös hankala käsite. Puhumalla mieluummin kulttuurienvälisyydestä haluamme avartaa näkökulmaa kohtaamisten ja kehittymisen mahdollistamisen suuntaan. Varminta olisi kuitenkin puhua ihmistenvälisyydestä – onhan meistä jokaisella oma, hieman toisesta poikkeava taustamme ja tarinamme (vrt. Lahti 2015).

Yritämme välttää lokeroivien termien käyttöä. Siksi emme puhu turvapainkanhakijoista tai maahanmuuttajista, vaan turvapaikkaa hakevista tai maahan muuttaneista aikuisista. Kantasuomalaisien sijaan puhumme julkaisussamme suomalaisista, sisällyttäen käsitteeseen kaikki Suomen kansalaisuuden syntymässään tai myöhemmin saaneet ihmiset ihonväriin tai äidinkieleen katso-matta. Näin siksi, että suomen kielestä ja supisuomalaisimmankin geneeistä löytyy monia jälkiä yksittäisten ihmisten sekä kokonaisten kansojen vaelluksista ja muutoista. Tällä ”niemellä” (Hurme 2017), jota nyt kutsumme nimellä Suomi, on koko sen olemassaolon ajan asunut monenlaista väkeä. Onko myös vapaassa sivistystyössä tilaa erilaisille suomalaisille ja Suomessa asuville oppia ja harrastaa yhdessä?

Kiitämme opetus- ja kulttuuriministeriötä saamastamme erityisavustuksesta ja kaikkia Opinsauna-hankkeen yhteistyökumppaneita, yliopiston henkilöstöä ja opiskelijoita, vapaaehtoisia ja toimintoihimme osallistuneita, jotka ovat omalla panoksellaan tehneet kaiken tämän julkaisun sivuilla kuvattun – ja paljon enemmänkin – mahdolliseksi. Teitä on monta, ja tämä julkaisu

on kiitos myös teille! Erytiskiitokset Anne Airaksinen ja Malavika Jaikumar (Itä-Suomen yliopisto), Lea Lihavainen (Opintokeskus Sivis) ja Ville Elonheimo (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys) panoksestanne myös tämän julkaisun teksteihin. Ilman monipuolisesti taitavaa harjoittelijaamme Marjo Pitkästä tämä julkaisu ei olisi nähnyt päivänvaloa.

Vaikka rahoituskautemme nyt päättyykin, jäävät hanke ja sen tuotokset elämään monessa muodossa. Verkkosivujemme www.uef.fi/opinsauna kautta pääset käsiksi tuotettuihin materiaaleihin ja löydät linkkejä eteenpäin. Android-laitteita käyttävät voivat hyödyntää SkiLLfie-sovellusta oman osaamisensa tunnistamisen, sanoittamisen, kehittämisen ja käytön tueksi. Opinsaunan Facebook-ryhmä ja Twitter-tili pysyvät nekin toiminnassa ideoiden jakamisen ja keskustelun foorumeina. Tervetuloa jakamaan ja jatkamaan yhteistä työtä!

Innostavia lukuhetkiä toivottaen,

Katinka Käyhkö ja Jyri Manninen

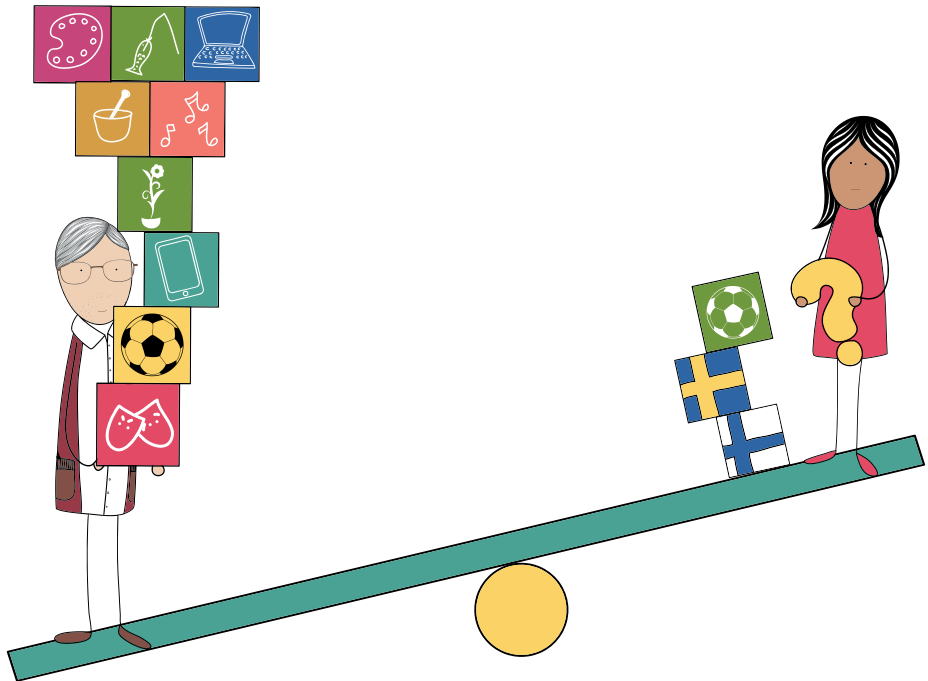

Opinsauna-hankkeen esittely

Opinsauna-hanke käynnistettiin syksyllä 2015, jolloin turvapaikkaa hakevien määrä lisääntyi nopeasti. Hankkeelle saatiin OKM:n rahoitus vuosille 2017–2019. Opinsauna-hankkeen tavoitteena on alusta alkaen ollut (1) kehittää ja pilotoida harrastustavoitteisia opiskelumahdollisuuksia, jotka edistäisivät turvapaikkaa hakevien ja muista syistä maahan muuttaneiden kotoutumista, ja (2) ottaa käyttöön Itä-Suomen yliopiston kasvatustieteiden ja aikuiskasvatustieteen oppiaineessa ns. palveluoppimisen malli (service learning, ks. Felten & Clayton 2011). Palveluoppiminen on pedagoginen lähestymistapa, jossa opiskelijat osana opintojaan kehittävät ja arvioivat oikeaa yhteiskunnallisesti tärkeää toimintaa soveltuvien teoriaopintojen ohessa. Näin yliopiston opiskelijat ja henkilöstö ovat yhteistyössä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa etsineet ja kehittäneet uusia, innovatiivisia vaihtoehtoja maahan muuttaneiden aikuisten kotoutumisen tueksi. Tälle on tarvetta, sillä viralliset, kieli- ja kansalaistaitopainottuneet kotoutumiskoulutukset toteutetaan rajatuissa erillisryhmissä ja niin kutsuttu esikotouttava toiminta (ESIKOTO 2018) on yhä niukkaa.

Opinsauna-hankkeen käynnistämiseen vaikuttivat seuraavat havaitut ongelmat:

- 1. Virallista, kotoutumissuunnitelmaan sisällytettyä kotouttamiskoulutusta annetaan vain oleskeluluvan saaneille ja yleensä vain kolmen vuoden ajan (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386).** Esimerkiksi turvapaikkapäätöstä jopa vuosia odottava aikuinen ei voi osallistua näihin koulutuksiin, vaikka kaipaisikin mielekästä tekemistä. Toisaalta epävarma elämäntilanne vaikeuttaa sitoutumista etenkin pidempiaikaiseen opiskeluun.
- 2. Vapaan sivistystyön rooli on viime vuosina laajentunut, mutta vain tavanomaisen kotoutumiskoulutuksen uutena järjestäjänä.** Tarjonta rajoittuu pitkälti kansalaisopistoissa toteutettaviin kieli- ja perustaitokursseihin sekä kansanopistojen järjestämiin alaikäisten turvapaikkaa hakevien internaattiohjelmiin. Opetus tapahtuu omissa erillisissä ryhmissä.
- 3. Maahan muuttaneiden kotoutumiskoulutuksissa ei vielä osata hyödyntää vapaan sivistystyön oppilaitosten ja järjestöjen muuta koulutustarjontaa.** Samalla jää hyödyntämättä vapaan sivistystyön vahva, tutkimuksellakin todennettu rooli sosiaalisen pääoman ja muiden kotoutumista tukevien hyötyjen (esim. käytännössä kehittyvä kielitaito) kehittäjänä.
- 4. Vapaan sivistystyön tarjonnassa on vielä hyvin vähän yhteisryhmiä eli kursseja, joissa maahan muuttaneet ja suomalaiset aikuiset opiskelisivat yhdessä jotakin.**

Näistä syistä rahoituskaudella 2017–2019 Opinsauna-hankkeen tavoitteena on ollut:

- Kehittää ja pilotoida erilaisia harrastustavoitteisia ryhmiä, joissa maahan muuttaneet ja suomalaiset aikuiset voivat oppia yhdessä (kulttuurienväliset musiikki- ja teatteriryhmät).
- Rakentaa oman osaamisen tunnistamiseen soveltuvia itsearviointityökaluja turvapaikkaa hakeville ja muille maahan muuttaneille, jotta aiemman kokemuksen tai koulutuksen kautta hankittu osaaminen tukisi kotoutumista entistä paremmin.
- Kehittää ja pilotoida suomalaisten aikuisten medialukutaitokurssi kouluttajapaketteineen, jotta vihapuhe, valeuutiset ja medialukutaidottomuus eivät vääristäisi niin helposti yhteiskunnallista keskustelua. Kouluttajapaketin avulla kurssin voi toteuttaa eri oppilaitoksissa ja järjestöissä.
- Edistää vastaaventyppisten kurssien ja harrastusryhmien kehittämistä vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ja järjestöjen toiminnassa. Tämä edellyttää muun muassa uudentyyppisten kurssien suunnittelukäytännöistä (yhteissuunnittelu) ja vaikeasti tavoitettavien uusien osallistujaryhmien tavoittamisen keinoista tiedottamista.

Miten vapaa sivistystyö voi tukea kaksisuuntaista kotoutumista?

- Laajentamalla verkostoja
- Tuomalla eritaustaisia ihmisiä yhteen
- Lisäämällä kulttuuriosaamista ja -ymmärrystä
- Kehittämällä kielitaitoja yhteisen harrastamisen yhteydessä
- Helpottamalla osaamisen tunnistamista
- Tunnustamalla olemassa olevaa osaamista
- Lisäämällä osaamista
- Moninaistamalla oppilaitoksen henkilökuntaa

Tämä julkaisu edistää erityisesti viimeistä tavoitetta. Kerromme Opinsauna-hankkeessa toteutettujen pilottien päätuloksista sekä kokoamme ideoita ja ehdotuksia siitä, miten harrastustavoitteinen aikuisopiskelu ja vapaa sivistystyö voisivat edistää edellä kuvattujen ongelmien ratkaisemista. Hankkeen tuloksia on koottu myös Opinsaunan verkkosivuille www.uef.fi/opinsauna. Sieltä löytyvät esimerkiksi linkit aikuisten medialukutaitokurssin kouluttajapakettiin ja osaamisen tunnistaminen työkaluihin sekä lisätietoa ja vinkkejä eteenpäin.

Opinsauna-hankkeen järjestämiin tilaisuuksiin osallistui syyskuun 2017 ja kesäkuun 2019 välisenä aikana yhteensä 1144 henkilöä, joista turvapaikkaa hakevia oli noin 260. Lisäksi sosiaalisen median (Facebook-ryhmä, -sivu ja Twitter) ja verkkosivujen kautta tavoitettiin toinen mokoma ihmisiä yli 40 eri maasta. Pienenkin hankkeen viesti voi levitä laajalle.

Palveluoppiminen käytäntönä

Opinsauna-hanke toimi vuosina 2015–2017 ilman erillisiä resursseja suurelta osin kasvatusta- ja aikuiskasvatustieteen opiskelijoiden palveluoppimisen pohjalta: opiskelijat kehittivät turvapaikkaa hakevien harrastustavoitteisen opiskelun mahdollisuuksia osana yliopisto-opintojaan. Palveluoppijoita oli ensimmäisen kahden ja puolen vuoden aikana viitisenkymmentä, ja myös muutamia kandidaatti- ja pro gradu -opinnäytetöitä käynnistyi. Samalla toteutettiin yliopiston yhteiskunnallista palvelutehtävää ja opiskelijat saivat tärkeää käytännön kokemusta. Toimintaan osallistui lisäksi noin 70 turvapaikkaa hakevaa, joista neljä teki talkootyötä oman erikoisosaamisensa pohjalta.

Rahoituskaudella 2017–2019 hyödynsimme samaa toimintamallia hankkeen toteutuksessa. Kasvatusta- ja aikuiskasvatustieteen opiskelijat järjestivät

muun muassa lautapelikeräyksen vastaanottokeskusten tukemiseksi ja kävivät pelaamassa yhdessä asukkaiden kanssa. Alueen urheiluseuroja aktivoitiin toteuttamaan näytetekertoja vastaanottokeskuksen liikuntasalivuoroilla, ja opiskelijat järjestivät myös itse jumppia ja käsityökerhoja turvapaikkaa hakeville. Muutama opiskelija tuki kotoutumiskoulutukseen osallistuvia henkilöitä, joilla ei ollut aiempaa tietoteknistä osaamista. Lisäksi opiskelijat tekivät soveltuviin kursseihinsa liittyen muun muassa kartoitus-, arviointi- ja tutkimustyötä, järjestivät osaamisen tunnistamisen työkalujen testaustilanteita, opetustuokioita ja teemapäiviä.

Rahoituskauden aikana yhteensä 54 yliopisto-opiskelijaa suoritti Opinsauna-hankkeeseen liittyvää palveluoppimista 254 opintopisteen verran 12 eri opintojaksolla. Palveluoppimista tehtiin etenkin kehittämisprojekteihin, oppimisympäristöihin, tutkimukseen ja harjoitteluihin liittyen. Lisäksi valmistui yksi Opinsauna-hankkeeseen suoraan liittyvä kandidaatin- ja yksi pro gradu -tutkielma. Kolme muuta pro gradu -työtä saatiin hyvään vauhtiin ja hankkeessa kerätyt aineistot mahdollistavat myös tulevia opinnäytetöitä. Kaikki opiskelijoiden hankkeeseen liittyvä toiminta ei ollut opintopisteytettyä, vaan myös vapaaehtoistyö kiinnosti yli oppiainerajojen. Vapaaehtoiset muun muassa tukivat turvapaikkaa hakevien omaehtoista OLS for Refugees -kielilisensseillä opiskelua. Noin puolet vastuuta kantaneista oli kansainvälisiä opiskelijoita, joten myös opiskelijoiden keskinäinen yhteistoiminta vahvistui.

Vapaa sivistystyö ja kulttuurienvälisyys Suomessa

Vapaata sivistystyötä Suomessa toteuttavat nykyisellään 181 kansalaisopistoa (Kansalaisopistot.fi 2019b), 76 kansanopistoa, 21 kesäyliopistoa, 14 liikunnan koulutuskeskusta ja 12 järjestöjen kurssitoimintaa tukevaa opintokeskusta (Opetushallitus 2019, Opintokeskukset.fi 2019). Vapaa sivistystyö on ollut mukana kotouttamassa maahan muuttaneita 1990-luvun lopulta alkaen ja paljon kehittämistyötä on jo tehty (ks. esimerkiksi Anderzén 2011; Saloheimo 2016; Palmén 2018). MacGilleon (2017) arvioi, että vuonna 2014 noin 53 000 maahan muuttanutta opiskeli vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Heistä 74 prosenttia opiskeli kielikursseilla. Muille kursseille osallistuneista on vain yksittäisiä mainintoja (emt.).

Etenkin kansanopistot ovat olleet ahkeria kotouttajia. Suoraniemen ja Pantsarin (2013) mukaan lukuvuonna 2012–2013 joka toinen kansanopisto Suomessa tarjosi koulutusta maahan muuttaneille yli 100 eri kurssilla. Suomen kansanopistoyhdistyksen ylläpitämältä kansanopistojen yhteiseltä sivustolta löytyy nyt 69 eri kurssia tai koulutuslinjaa maahan muuttaneille

(Kansanopistot.fi 2019). Kansalaisopistojen yhteisillä verkkosivuilla tarjotaan perustietoutta kansalaisopistoissa opiskelemisesta jo 17 eri kielellä, selkosuomi mukaan lukien (Kansalaisopistot.fi 2019a).

Ajankohtaista tilannetta hahmottaaksemme kävimme vuosien 2018 ja 2019 loppukeväästä läpi yhteensä 70 vapaan sivistystyön toimijan verkkosivut, seuraten mahdollisia muutoksia. Tuon kartoituksen perusteella suomen ja ruotsin kielikurssien lisäksi maahan muuttaneille tarjotaan yhä lähinnä ammattikoulutukseen valmentavia opintoja tai aikuisten perusopetusta erillisissä ryhmissä sekä jonkin verran neuvontaa ja ohjausta. Löytämämme harvat maahan muuttaneille ja suomalaisille tarjotut yhteisryhmät löytyivät harrastustoiminnan alta. Yhteiskursseilla opiskeltiin muun muassa musiikkia, puutöitä ja tanssia (Vanajaveden Opisto 2019a), leivottiin pullaa, tehtiin makaronilaatikkoa ja valokuvattiin (Hiiden Opisto 2019a, b, c), tehtiin käsitöitä, harjoiteltiin ensiapua ja älypuhelin käyttöä (Porvoon kansalaisopisto 2019) sekä perehdyttiin maalaustekniikoihin (Jaakkiman kristillinen opisto 2019a, b). Monet näistä kursseista toteutettiin erillisellä hankerahoituksella.

Opintokeskukset r.y. (2016) koosti ideapaketin ”uusien suomalaisten” saamiseksi mukaan yhdistyksiin. Keskusjärjestöt ja opintokeskukset ovat myös toteuttaneet monia kiinnostavia hankkeita. Esimerkiksi Maaseudun Sivistysliitto (MSL) on panostanut maaseudun ”uusien” asukkaiden juurtumiseen (MSL 2010 ja 2013), ottanut monikulttuurisuuden toimintansa läpileikkaavaksi teemaksi ja kehittänyt muun muassa Ympäristöluotsi-toimintaa ja kotoverkostoja maaseutualueille (MSL 2019). Suomen Kotiseutuliiton (2019) Kaikilla on oikeus kotiseutuun -hanke edistää asukaslähtöistä kotoutumista. Työväen sivistysliitto (TSL) on puolestaan panostanut maahan muuttaneiden työllistymiseen. Parhaimmillaan käynnissä olevissa Empowering Migrants for Employment (EME) ja Ote työhön -hankkeissa tunnustetaan pitkäaikaistyöttömien maahan muuttaneiden naisten osaamista (TSL 2019a, b). KSL-opintokeskus toteutti hiljattain SivistysSilta-projektin, johon sisältyi muun muassa draamatyöpajoja ja vihapuhetta purkava Paiskaa tassua -kampanja (KSL 2018).

Vuoden 2018 alusta muuttunut laki vapaasta sivistystyöstä avasi maahan muuttaneiden aikuisten lukutaito-opetuksen vapaan sivistystyön toteutettavaksi (Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632, Asetus vapaasta sivistystyöstä 6.11.1998/805, Palmén 2018). Tämä muutos synnytti muun muassa niin kutsutut UMAKO-koulutukset (uusi maahanmuuttajakoulutus), joihin on nivelletty myös toiminnallisia osioita taito- ja taideaineiden puolelta (Kansalaisopistojen Liitto 2019).

Opettajille ja ohjaajille on tarjolla ainakin Kansalaisopistojen Liiton KEHO 2.0 -hankkeen yhteydessä tuotettu Monikulttuurisuuden kohtaaminen kansalaisopistoissa -materiaali henkilöstökoulutukseen (PedaNet 2018). Monet

ovat myös hyödyntäneet avointen yliopistojen tarjoamia ilmaisia täydennyskoulutuksia. Vanajaveden Opiston (2019b) MINOS – minä osaan, osaaminen näkyväksi -hankkeessa pyritään aktiivisesti tarjoamaan muualta tulleille osaajille mahdollisuuksia toimia myös kurssien opettajina. Maahan muuttaneita työskentelee jo paikoitellen etenkin kielten ja taideaineiden opettajina kansalais- ja kansanopistoissa sekä järjestöissä. Kattavia tilastotietoja maahan muuttaneiden vapaan sivistystyön opettajien määrästä ei kuitenkaan ole saatavilla.

Hyvistä, usein hankerahoituksen varassa toteutetuista avauksista huolimatta on lukuisissa käymissämme keskusteluissa ilmennyt, että pitkälti samoissa rakennuksissa tapahtuvasta opetuksesta huolimatta eri ryhmät kohtaavat toisiaan vain harvoin. Niinpä ”suomalaisten pöytään” istuminen opiston ruokalassa voi yhä olla maahan muuttaneelle vaikeaa, eikä rasistiselta nimittelyltäkään vielä välttyä. On myös rakenteellisia esteitä; esimerkiksi tieto siitä, miten kursseille voi ilmoittautua ilman suomalaista henkilötunnusta ei edelleenkään ole helposti löydettävissä oppilaitosten verkkosivuilta eikä aina edes toimiston tiskiltä kysyttäessä.

Tiivistäen näyttää siltä, että vaikka vapaasta sivistystyöstä Suomessa löytyy jo monikulttuurisuutta, on sen kulttuurienvälistyminen ollut toistaiseksi hidasta ja hankevetoista. Tutkimusaineistojen valossa Annika Pastuhov (Wiktorin 2017, 12) pohtii, että vapaassa sivistystyössämme on kahdenlaista kansalaisuutta: toinen vapaaehtoisuuteen ja harrastamiseen keskittyvä syntyperäisille suomalaisille ja toinen, miltei pakollinen kieli- ja ammattipainottunut ”ulko-puolisille”. Koulutukselliseen tasa-arvoon on siis vielä matkaa.

Opinsaunan pilotit

Opinsaunan rahoituskaudella 2017–2019 toteutettiin neljä suurempaa pilottia. Näistä kaksi eli musiikkikurssi Shared Music ja teatterikurssi TeatteriKoti olivat niin sanottuja taide- ja kulttuuripilotteja. Ne toteutettiin Joensuussa. Lisäksi toteutimme Helsingissä medialukutaitokurssin suomalaisille ja rakensimme oman osaamisen itsearviointityökaluja maahan muuttaneille aikuisille.

Pilottien toteutuksella testattiin Sini Teräsahteen ja Jyri Mannisen (Pätäri ym. 2019, 313) skenaariota mukaillen ”kestävää, vaikuttavaa ja uudistuvaa vapaata sivistystyötä”. Pyrkimyksenä oli huomioida eri väestöryhmien tarpeet kurssitarjontaa suunniteltaessa ja pitää tarjonta kaikille avoimena. Opiskelijoita myös tietoisesti haettiin aliedustetuista ryhmistä, ja heidän kanssaan kehitettiin kursseja yhteissuunnittelun kautta.

Pilottien yhteiset periaatteet

Kaikkien pilottien kohdalla pyrittiin noudattamaan tiettyjä yhteisiä peruseriaatteita. Ne olivat **yhteissuunnittelu, sosiaalinen markkinointi, tutkiva ja osallistava työote sekä monistettavuus**. Outreach, Empowerment and Diversity -verkoston (OED 2014) koostamat ohjeistukset ja Euroopasta poimimat hyvät käytännöt olivat meille tässä tärkeä tuki. OED:n materiaalien tavoitteena on saada vapaan sivistystyön aikuisoppimisen piiriin myös niin sanottuja marginaaliryhmiä, maahan muuttaneet mukaan lukien. Jatkossa kuvaamme hieman tarkemmin, mitä tarkoitamme mainituilla peruseriaatteilla erityisesti musiikki-, teatteri ja medialukutaitokurssien kohdalla.

Yhteissuunnittelu ja sosiaalinen markkinointi

Yhteissuunnittelusta puhutaan englannin kielessä muun muassa termeillä co-design (Zamenopoulos & Alexiou 2018) ja collaborative planning (Booher & Innes 2002). Suomessa puhutaan esimerkiksi käyttäjälähtöisestä palvelumuotoilusta ja osallistavasta suunnittelusta, mutta pidämme yhteissuunnittelua tasa-arvoisempana terminä. Yhteissuunnittelussa on kyse toiminnan suunnittelemisesta yhdessä niin, että myös potentiaalisia osallistujia on mukana jo suunnitteluvaiheessa. Etenkin sosiaalityön puolella tätä toimintatapaa on jo hyödynnetty, ja usein siihen yhdistyy niin sanottu sosiaalinen tai yhteiskunnallinen markkinointi (Peattie, Peattie & Thomas 2012; THL 2012).

Parhaimmillaan koko toiminnan hahmottelu ja määrittely voidaan tehdä yhdessä, mutta rajallisen aikataulun takia siihen ei ollut nyt Opinsauna-hankkeessa mahdollisuuksia. Päädyimme siis ratkaisuun, jossa hanke-suunnitelmaan alustavasti jäsenneyt ideat räätälöitiin pilottiryhmillemme mahdollisimman istuviksi yhteissuunnittelun kautta.

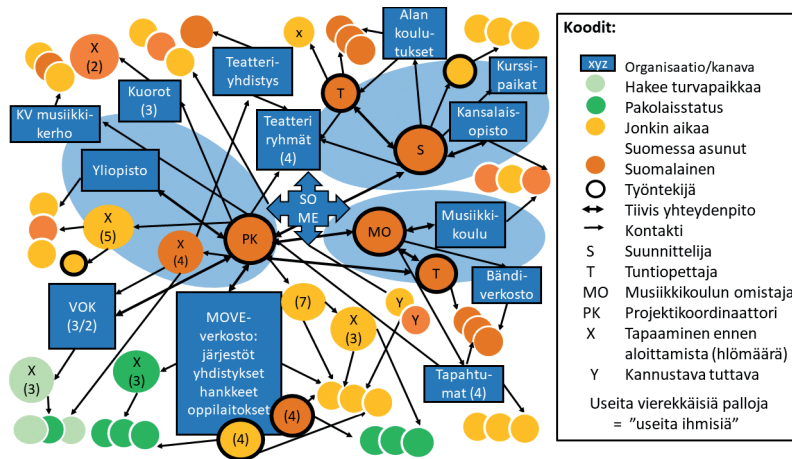
Pidimme jokaisen pilottikurssin kohdalla kaksi yhteissuunnittelukertaa, joiden väliin jäi aikaa selvittää ensimmäisen kokoontumisen pohjalta nousseita vaihtoehtoja. Yhteissuunnittelulla halusimme varmistaa, että kurssilla käsitellään asioita, jotka ovat osallistuvien kannalta kiinnostavia, ja että kurssille osallistumisen esteitä saataisiin vähennettyä. Samalla yhdessä suunnitteleminen helpotti itse kurssille osallistumista ja auttoi kurssin markkinoinnissa. Yhteissuunnittelullinen ote jatkui myös kurssien aikana ja saatu jatkuva palaute pyrittiin huomioimaan kurssitoteutuksessa. Esimerkiksi teatterikurssin yhteydessä myös käsikirjoitusta muokattiin yhteistyössä osallistujien kanssa ja musiikkikurssille osallistujat toivat lauluja omista lähtömaistaan yhteisesti työstettäväksi.

Aivan aluksi pohdimme, keitä haluaisimme kurssille osallistuvan ja kuinka heitä lähestyisimme. Loimme henkilökohtaisia kontakteja mahdollisiin osallistujiin ja pyysimme olemassa olevia suoria kontaktejamme välittämään

kutsua edelleen. Joensuun seudulla tärkeänä linkkinä kurssijärjestäjien ja potentiaalisten osallistujien välillä toimi Pohjois-Karjalan järjestöjen monikulttuurisuusverkosto MOVE, johon osallistuu järjestöjen lisäksi muitakin kotoutumisen alalla toimivia organisaatiota ja niiden hankkeita. Lähialueiden vastaanottokeskusten kanssa Opinsauna oli aloittanut yhteistyön jo hankkeen käynnistyessä vuonna 2015.

Uusien kontaktien luominen vaatii myös jalkautumista. Osallistumalla erilaisiin tapahtumiin pääsimme keskustelemaan kasvokkain mahdollisten osallistujien kanssa. Kuorojen, bändien ja teatteriryhmien kautta saatiin sanaa suomalaisille harrastajille. Yhteissuunnittelukutsua ja tietoa kurseista jaettiin suomeksi, englanniksi, arabiaksi ja dariksi. Tieto levisi myös sosiaalisen median Joensuu English Speakers -ryhmän, monikulttuurisuusyhdistys JoMonin ja oppilaitosten sisäisten viestintäkanavien kautta. Parhaiten viesti kuitenkin tavoitti asiasta kiinnostuneiden yksittäisten ihmisten kautta. Jollei itse päässyt mukaan, voi ainakin vinkata asiasta ystävälle. Seuraavan sivun kuvio esittelee tahoja, joihin otettiin yhteyttä taide- ja kulttuuripilottien yhteydessä. Selvyyden vuoksi sosiaalinen media on kuvattu kuvion keskelle eri toimijoiden käytössä olleeksi kanavaksi, jossa kukin taho hyödynsi omia verkostojaan.

Kuvio 1. Taide- ja kulttuuripilottien viestintä- ja markkinointikanavia (Katinka Käyhkö)

Jo yhteissuunnitteluvaiheeseen haluttiin mukaan kaikkien toivottujen ryhmien edustajia. Taide- ja kulttuuripilotteihin etsimme mukaan eri-ikäisiä suomalaisia harrastajia, maassa jo pidempään asuneita ja hiljattain maahan saapuneita aikuisia. Kurssimme kiinnostivat etenkin korkeakoulujen kansainvälisiä opiskelijoita, mutta varmistimme, että mukaan pääsi myös työssäkäyviä ja muissa elämäntilanteissa olevia. Yhteissuunnitteluun saatiin mukaan myös turvapaikkaa hakevia harrastajia. Heille järjestettiin yhteissuunnitteluun ulkopuolista tulkkaustukea molemminpuolisen ajatustenvaihdon sujuvoittamiseksi. Medialukutaitokurssin kohdalla yhteissuunnittelu ei toteutunut aivan toivotussa laajuudessaan ja monipuolisuudessaan. Tähän vaikuttivat kireä aikataulu ja lähtökohtaisesti liian kapea kontaktointi.

Osanottajien edustajien lisäksi yhteissuunnitteluissa olivat paikalla järjestävän tahon edustaja, ainakin yksi mahdollinen tuntiopettaja tai fasilitaattori ja Opinsaunan projektitutkija. Ensimmäinen suunnittelukerta käytettiin tutustumiseen ja kurssi-idean makusteluun. Mitä hyvää ideassa oli, mitä haasteita sen toteuttamisessa voisi ilmetä? Keskustelimme muun muassa siitä, kuinka julkisen liikenteen aikataulut, ramadan tai kurssipaikka vaikuttavat mahdollisuuksiin osallistua ja mitä kautta tieto parhaiten saavuttaisi mukaan toivottuja ihmisiä. Kokousten välissä järjestäjät selvittivät ensimmäisessä kokouksessa keskusteluun nousseita konkreettisia ehdotuksia ja kysymyksiä. Näitä olivat esimerkiksi paikkakysymykset, luennoitsijaehdotukset ja ilmoittautumiskäytännöt. Aikaa hyödynnettiin myös nimiehdotusten kypsyttelyyn ja ennakkomarkkinointiin.

Toiseen kokoukseen oli mahdollista kutsua vielä lisää yhteissuunnittelijoita, mikäli tuntui siltä, että jokin oleellinen näkökulma oli vielä kuulematta.

Vaihe	Mitä?	Miten?
1. Valmistelu	Kartoita mahdollisia yhteistyötahoja Kutsu kiinnostuneita mukaan suunnittelemaan	Kysele, verkostoidu, juttele kasvotusten Suora tai avoin kutsu
2. Suunnittelu-ryhmän kokoaminen	Noin 8-12 henkilöä Mahdollisimman heterogeeninen tiimi (ikä, taustat, elämäntilanne...) Tapaamisvalmistelut	Mahdollisia osallistujia min. 2/3, talon väkeä max 1/3 Etsi täsmällisesti, pohdi koko ajan keitä ryhmässä jo on Ryhmälle sopivin aika ja paikka 1. kokoukseen
3. Yhteissuunnittelu (kaksi eri kertaa)	Luo tervetullut tunnelma Tutustuta ihmisiä Hahmottele lähtöidea Kysy ja kuuntele Sovi seuraava kerta	Ole vastassa, huolehdi opastus, varaa tarjottavaa, tulkkaus? Varaa aikaa esittäytymisiin Yksinkertaisesti ja avoimesti Ensireaktiot ja täsmäasiat. Anna puhetilaa kaikille, kirjaa ylös jokaiselta jotakin Ryhmälle paras aika, paikkana jopa mahd. kurssipaikka. Kutsutaanko vielä muita?
Yhteissuunnittelu-kertojen välillä	Tee pieni muistio sovitusta Selvitä 1. tapaamisella nousseet kysymykset	Jopa tekstiviesti voi toimia esim. paikka-, opettaja-, maksu-, ilmoittautumisasiat
4. Markkinointi	Kohdeyhmiön omat verkostot ja foorumit Perinteinen markkinointi	Pyydä apua verkostoilta ja yhteissuunnittelijoilta Sosiaalinen media, suorat kutsut Näkyvyyttä myös normaaleissa viestintäkanavissa
5. Kurssin sisäinen yhteissuunnittelu	Jatkuva palaute Sisäinen viestintä Yhteiset päätökset Palautetta myös loppuksi	Säännöllinen palauterutiini Kaikkien tavoitettavissa Mahdollisuus keskustella ja vaikuttaa Mitä opimme, mitä tehdä toisin?

Teema? Päivä?
Aika? Paikka?
Nimi? Kielet?
Viestikanavat ja tavat viestiä?
Mahdolliset opettajat?
Hinta? jne.

Taulukko 1. Yhteissuunnittelu askel askeleelta

Toisessa kokouksessa katsottiin, mikä aiemmin pohditusta olisi lopulta mahdollista, sovittiin yksityiskohdat kuten toteuttamispaikka ja aikataulu, mahdollinen nimi, erilaiset markkinointi- ja ilmoittautumiskanavat (suulliset kanavat mukaan lukien), ilmoittautumisen aikataulu ja niin edelleen. Toisen suunnittelukerran ja varsinaisen kurssin aloittamisen väliin jäi vain muutamia viikkoja, joten varsinainen markkinointiaika oli lyhyt ja intensiivinen. Tämä oli haasteellista oppilaitosten normaalille viestintärytmille, jossa kurssiohjelmat ja esitteet julkaistaan keskitetysti ja vain muutamia kertoja vuodessa. Uusien ihmisten tavoittaminen vaatii kuitenkin uudenlaista markkinointia.

Tutkiva ja osallistava työote

Voidaksemme arvioida tehtyä mahdollisimman perusteellisesti keräsimme monipuolisesti aineistoa pilottien aikana ja niiden jälkeen. Kurssien vetäjätitmit tuottivat huomioitaan kirjallisesti tai haastatteluissa. Valtaosa kulttuuri- ja taidepilottien osallistujista teki vapaaehtoisesti "Puolimatkan tutkimuspyssäkki" -kartat. Niihin sijoiteltiin henkilöitä, joilla oli vaikutusta omaan osallistumiseen. Osa suostui myös haastateltavaksi tekemänsä kartan pohjalta. Kaikkien pilottikurssien osallistujat vastasivat myös palautekyselyihin kurssiensa päätteeksi. Medialukutaitokurssin arviointia tehtiin erikseen jokaiselta tapaamiskerralta.

Kursseja toteutettaessa pyrittiin huomioimaan osallistujien antamaa jatkuvaa palautetta ja tekemään päätöksiä yhdessä ryhmien kanssa keskustellen. Teatteri- ja musiikkikurssien aikana muutamat vapaaehtoiset osallistujat kirjoittivat myös osallistujapäiväkirjaa, johon he kokosivat omia ajatuksiaan ja huomioitaan kurssin aikana. Saimme päiväkirjojen kautta arvokasta tietoa kurssien toimivuudesta ja kehittämiskohteista, sekä vinkkejä asioista, joita kannattaisi ottaa huomioon vastaavia kursseja suunnitellessa. Myös projektitutkija vieraili kursseilla havainnoimassa ja kyselemässä kuulumisia. Halusimme oppia matkan varrella mahdollisimman paljon tällaisten ryhmien järjestämisestä voidaksemme tarjota tarkempia toteutusehdotuksia myös muille kiinnostuneille toimijoille. Hyvää esimerkkiä etenkin taiteen ja tutkimuksen yhdistämisestä ovat tarjonneet muun muassa Tutkiva ja Mahdollistava Taide (TUMATA 2019) ja ARTSEQUAL (2019) -hankkeet.

Monistettavuus

Pyrimme pilottiemme kautta suunnittelemaan ja testaamaan käytännössä toimintamalleja, joiden pohjalta oman toimintansa moninaistamisesta kiinnostuneet vapaan sivistystyön toimijat ja järjestöt voisivat kehittää omaa kurssitarjontaansa. Esimerkiksi medialukutaitokurssista koottiin kouluttajan paketti, jonka ohjeita ja materiaaleja voi hyödyntää sellaisenaan tai soveltaa

kulloisenkin osallistujaryhmän tarpeisiin.

Hankkeiden tuotoksia arvioitaessa on aina muistettava niiden kontekstisidonnaisuus. Medialukutaitokurssia lukuun ottamatta Opinsaunan pilotit toteutettiin Joensuun seudulla. Käytössämme ovat olleet tietyt valmiit paikalliset verkostot, joiden avulla olemme päässeet välillä “ohituskaistaa” pitkin eteenpäin. Toisaalta, olemme yhden maakuntakaupungin lisäksi tehneet yhteistyötä pienten maaseutupaikkakuntien ja yksittäisten yhdistysten ja vastaanottokeskusten kanssa sekä testanneet pilottiemme siipiä myös pääkaupunkiseudulla. Odottamaton “käytännön testiympäristö” löytyi Hämeenlinnan seudulta. Vanajaveden Opiston MINOS, Minä osaan – osaaminen esiin -hankkeen väki opintomatkailei luonamme oman hankkeensa alkajaisiksi syksyllä 2018 ja on sittemmin pistänyt käytäntöön monia vierailulta poimimiaan ideoita ja vinkkejä. Ainakin tässä tapauksessa vaikuttaa siltä, että “idässä testattu” voi toimia muuallakin Suomessa.

Taide- ja kulttuuripilotit

Paneudumme seuraavaksi hieman perusteellisemmin taide- ja kulttuuripilotteihimme eli Shared Music- ja TeatteriKoti-kurssien toteutukseen ja niistä saatuun palautteeseen.

Musiikkikurssi Shared Music

Pilotin toteuttaminen vaati laajaa ja nopeasti koottua kontaktiverkostoa. Otimme yhteyttä muun muassa lähialueiden vastaanottokeskuksiin, sosiaaliturvayhdistyksen hanketyöntekijöihin, paikallisen monikulttuuriyhdistyksen edustajiin, yksittäisiin maahan muuttaneisiin aikuisiin sekä useisiin kuoroihin ja bändeihin, joiden kautta pystyimme levittämään tietoa pilotista eteenpäin. Myös eri toimijoiden sähköpostilistat, Moodle-, Yammer- ja Facebook-ryhmät toimivat tiedonvälittämisen kanavina. Kansainvälisistä opiskelijoista löytyi tukea tulkkaus- ja käännöstehtäviin yhteissuunnittelun ja markkinoinnin osalta. Musiikkiryhmän keikkajärjestelyt vaativat nekin lukuisia yhteydenottoja eri tahoille. Pilotin toteutuksesta vastasi yhteistyökumppanimme Musiikkikoulu Musa-Pekka.

Musiikkikurssin yhteissuunnitteluun osallistui tuntiopettajan, musiikkikoulun omistajan ja projektikoordinaattorin lisäksi suomalainen ja kansainvälinen opiskelija, kaksi maassa jo pidempään asunutta henkilöä ja yksi turvapaikkaa hakeva aikuinen tulkkeineen. Kaikilla oli ainakin harrastajakokemusta musiikista. Yhteissuunnittelukerroilla tammi-helmikuussa 2018 päätimme käytännön asioista, kuten ryhmän nimestä, markkinoinnista, pilotin tarkoituksesta ja toimintatavoista sekä aikatauluista. Virittäydyimme hieman myös tulevaan kurssiin tekemällä äänenmuodostusharjoituksia ja laulamalla kurssille mah-

dollisesti tulossa olevaa laulua. Paikaksi valittiin Musa-Pekan omat tilat, sillä näin voitiin välttyä soitinten jatkuvalta kuljettamiselta. Toivoimme saavamme kurssille apuopettajaksi maahan muuttaneen muusikon, mutta se ei tällä kertaa onnistunut. Valmisteluvaihe kesti noin kaksi kuukautta.

Varsinainen kurssi alkoi maaliskuussa ja kokoontui kerran viikossa kahden tunnin ajan. Musiikkikurssi Shared Music kokosi yhteen enimmillään 13 eri-ikäistä musiikin harrastajaa yhdeksästä eri maasta. Monet heistä olivat harrastaneet musiikkia jo pitkään, mutta mukana oli myös heitä, jotka eivät olleet koskaan soittaneet mitään instrumenttia. Kurssin päätöskonsertti pidettiin Kulttuurikahvila Laiturilla kesäkuun alussa. Shared Music -ryhmä esiintyi lisäksi viidessä muussakin tapahtumassa, Kihaus Folk -tapahtuma mukaan lukien. Elämänmuutosten ja keikka-aikataulujen takia ryhmään tuli myös vaihtuvuutta. "Sijaiset" pääsivät silti hyvin mukaan.

Kurssin alkaessa esittäydettiin ja tutustuttiin toisiin erilaisten tutustumisleikkien kautta. Tämä auttoi ryhmäytymisessä, mutta ryhmää vetänyt tuntiopettaja totesi, että lisäaika ryhmäytymiseen myös luokkahuoneen ul-

It has demanded a lot of effort on my part. Not because of the... workload, but because of the way... to relate to this heterogenous group.

kopuolella olisi ollut tarpeen. Tunnit aloitettiin aina kuulumisten jakamisella ja ennen musisointia tehtiin myös äänenavauksia ja venyttelyjä. Nämä alkulämmittelyt saivat osallistujilta kiitosta. Itse kurssin rakenne oli yksinkertainen: osanottajat saivat halutesaan esitellä ryhmälle jonkin laulun omasta lähtömaastaan ja sitten laulusta muokattiin yhteinen versio. Kaiken kaikkiaan Shared Musicin repertuaariin kertyi kuusi kappaletta, joista yksi oli suomalainen kansanlaulu.

Tieto musiikkiryhmästä levisi nopeasti ja ensimmäinen esiintyminen oli jo toisen harjoituskerran jälkeen paikallisessa monikulttuurisessa tapahtumassa. Keikkoja kertyi lopulta liiankin monta ja niitä kyseltiin vielä pitkään kurssin päättymisen jälkeen. Opettajalle keikat aiheuttivat paineita, mutta etenkin muualta muuttaneet osanottajat olivat niistä innoissaan ja kaipasivat vielä suurempiakin esiintymisfoorumeita.

Keräsimme monipuolista aineistoa pilotin arvioinnin tueksi. Kurssin vetäjät kirjasivat ajatuksiaan sekä pilotin puolivälissä että sen loputtua. Puolimatkan tutkimuspysäkkiin osallistui 8 osallistujaa ja kaksi heistä haastatteluun kartto-

Ensimmäinen kokoontuminen ryhmän kanssa tänään. Hiukan jännittää! Meitä oli kaksi suomalaista ja useampi ulkomaalainen.

*Kuva 1. Shared Music esiintymässä Kulttuurikahvila Laiturilla kesäkuussa 2018
(Jyri Manninen)*

jensa pohjalta, 6 osallistujaa kirjoitti osallistujapäiväkirjaa ja 7 vastasi loppukyselyyn, johon pystyi vastaamaan suomeksi tai englanniksi. Kurssin loputtua saimme musiikkikoululta loppuraportin kurssin toteutuksesta ja tuloksista. Keikoilta kertyi myös kuva- ja videomateriaalia, joista näytteitä löytyy esimerkiksi Opinsaunan Facebook-ryhmästä.

Teatterikurssi TeatteriKoti

Työnimellä "Kulttuurienvälinen teatteripilotti" kutsutun teatterikurssin alustava hahmottelu tehtiin yhteistyössä Joensuun seudun kansalaisopiston kanssa keväällä 2018. Kurssin haluttiin olevan avoin suomalaisille ja maahan muuttaneille aikuisille sekä turvapaikkaa hakeville. Osallistujien etsimisessä hyödynnettiin jo Shared Music -kurssin yhteydessä kuvattuja verkostoja. Kuorojen ja bändien sijasta yhteyttä otettiin nyt alueen eri teatteriryhmiin ja alan koulutuksia tarjoaviin tahoihin. Lisäksi kansalaisopiston suunnittelijan ja tuntiopettajan suorat verkostot osoittautuivat tässä tärkeiksi.

Heinä-elokuussa järjestettiin kaksi yhteissuunnittelukertaa. Mukaan suunnitteluun saatiin sekä suomalaisia että eri syistä Suomeen muuttaneita, joista osa oli asunut paikkakunnalla jo kauemmin ja osa saapunut vasta hiljattain.

Yhteissuunnitteluryhmän jäsenet kävivät töissä, opiskelivat, olivat työttömiä tai eläkkeellä tai odottivat turvapaikkapäätöstä. Yhteissuunnittelussa käytettiin tulkkia työskentelyn tukena ja määriteltiin muun muassa harjoittelupaikka ja aikataulut. Paikaksi valikoitui Kansalaistalo Soroppi tuttuutensa ja hyvien kulkuyhteyksien takia. Sovittiin myös, että ryhmä itse saisi päättää nimensä ja sen, tehtäisiinkö yhdessä esitys vai ei – ja minkälainen esitys, jos sellainen päätettäisiin tehdä.

Teatterikurssin toiminta käynnistyi syyskuussa 2018. Kurssi sai nimen TeatteriKoti ryhmäläisten ajatustyön ja äänestyksen kautta. Ryhmä halusi myös toteuttaa esityksen. Tässä pohdittiin kahta vaihtoehtoista toteutustapaa: devising-tekniikkaa, jossa työskennellään ryhmälähtöisesti ilman käsi-

Huomasin miten rasistiset kommentit ja stereotyyppiset kuvaukset voivat olla ongelmallisia näyttämölläkin.

kirjoitusta yhteisesti valittujen teemojen ja osallistujien kokemusten pohjalta, tai valmista käsikirjoitettua näytelmää. Eri työskentelytapojen eroja havainnollistettiin toiminnallisesti. Keskustelujen, pohdintojen ja äänestysten jälkeen päätettiin toteuttaa käsikirjoitettu koko illan näytelmä.

Ohjaaja Tero Sarkkisen käsikirjoittama näytelmä 7Bros pohjautuu Aleksis Kiven Seitsemään veljekseen, ja kertoo seitsemän maahan muuttaneen elämästä nykypäivän Suomessa. Käsikirjoituksesta oli jo vuonna 2016 keskusteltu muun muassa turvapaikkaa hakevien kanssa Lieksassa.

Pääosin suomenkielisen näytelmän tekeminen oli ryhmälle iso haaste. Tästä oltiin tietoisia ja haaste otettiin kunnianhimoisesti vastaan. Samalla kokeiltiin jotakin uutta, sillä Joensuussa oli jo vuonna 2012 toteutettu pienimuotoisempi devising-tekniikalla toteutettu esitys (Korkatti 2012). Myös Joensuun kaupunginteatterin ja Pohjois-Karjalan Teatteriyhdistys ry:n yhteisen Tähtikartta-hankkeen toteuttamisessa Koirantähdestä pohjoiseen – kohtauksia pakolaisuudesta -näytelmässä ja nuorten monikulttuurisen teatteriryhmä Tähtikartan (Joensuun kaupunginteatteri 2017a, b) esityksissä oli hyödynnetty yhdessä käsikirjoittamista. Pohjois-Karjalan Teatteriyhdistyksen Polkuja teatteriin -hanke oli suunnattu nuorille ja nuorille aikuisille (Joensuun kaupunginteatteri 2019). TeatteriKoti-ryhmään osallistui kaksi aiemmissa produktioissa mukana ollut henkilöä.

I am excited about the Finnish language I will get to learn during the course.

Ryhmä kokoontui kerran viikossa 2,5 tuntia kerrallaan kevätlukukaudelle asti. Tuntiopettajan työtä tuki apulaisohjaajien tiimi. Yksi apulaisohjaajista ja koreografi olivat kumpikin kahden kulttuurin kasvatteja. Tämä osoittautui tärkeäksi lisävahvuudeksi. Harjoitukset alkoivat

yhteisellä kahvittelu- ja jutusteluhetkellä, jonka jälkeen harjoiteltiin näytelmää tai koreografioita. Harjoituksissa tehtiin myös lämmittely- ja vuorovaikutus-harjoituksia. Suomen ja englannin lisäksi näytelmässä käytettiin myös muita ryhmäläisten osaamia kieliä.

Osallistujamäärä vaihteli matkan varrella osittain ihmisten elämäntilanteisiin, osittain käsikirjoitukseen liittyvistä syistä. Kaiken kaikkiaan mukana ehti olla 24 osallistujaa, mutta varsinaiseen esitykseen heistä osallistui 19, näistä 9 suomalaista ja 10 maahan muuttanutta 9 eri maasta. Joukossa oli sekä teatteria paljonkin harrastaneita että ensikertalaisia. Noin 15 osallistujalle sopivaksi ajateltu harjoitustila kävi ahtaaksi kasvaneen osallistujamäärän takia. Samaa tilaa käyttivät muutkin ryhmät, mikä aiheutti sekin omat haasteensa – aikataulun venymiselle ei ollut varaa, kun uusi ryhmä oli jo ovella vuoroaan odottamassa. Kevätkauden harjoituksia siirrettiin Pakkahuoneelle, jossa 7Bros-näytelmä sai myös ensi-iltansa 8.3.2019.

Kuva 2. "Tanssit häissä" 7Bros -näytelmän esityksessä maaliskuussa 2019 (Timo Ventola)

Pilotin aikana haastattelimme osaa kurssin vetäjistä ja osallistujista. Puolimatkan tutkimuspysäkki -kartta saatiin 14 osallistujalta ja kahdelta apulaisohjaajalta. Lisäksi 11 henkilöä lupautui haastateltavaksi karttansa pohjalta. Saimme viisi osallistujapäiväkirjaa, jotka valottivat harjoitusten kulkua ja projektin etenemistä. Palautetta saatiin myös näytelmän yleisöltä. Kurssin loputtua palautekyselymme vastasi 13 teatteriryhmäläistä ja kansalaisopisto laati pilotista loppuraportin. Tutkimusmateriaalia täydentävät valokuvat teatteriryhmän harjoituksista ja esityksestä sekä esityksen videointi.

Taide- ja kulttuuripilottien osallistujapalautteet tiivistetysti

Molemmassa ryhmässä yhteissuunnittelu koettiin siihen osallistuneiden mielestä tarpeelliseksi ja omilla mielipiteillä koettiin olleen merkitystä. Kuitenkin kokoontumiset olisivat voineet olla dialogisempia ja tasa-arvoisempia, ja etenkin opettajilla koettiin olleen yhteissuunnitteluissa ja kurssien toteutuksissa paljon päätösvaltaa.

Kun kokosimme taide- ja kulttuuripilottien osallistujapalautteita, löysimme sekä useita yhteisiä teemoja että kurssikohtaisia eroja. Tiivistimme niitä oheiseen taulukkoon ja liitteeksi (Liite 1).

	Shared Music	TeatteriKoti
Tämä toimi	<ul style="list-style-type: none">• Kurssikaverit ja yhteishenki, uudet tuttavat• Taitava, rohkaiseva ja kuunteleva opettaja• Taidot karttuivat (kieli, musiikki)• Keikat ja niistä saatu palaute• Kurssipaikka	<ul style="list-style-type: none">• Ryhmä ja yhteishenki, uudet tuttavat• Ammattitaitoiset ja motivoituneet ohjaajat• Kuuntelu, arvostus, rohkaisu ja innostaminen• Käytännönläheisyys: taidot karttuivat (kieli, näytteleminen)• Esitykset ja niistä saatu palaute
Tässä vielä kehitettävää	<ul style="list-style-type: none">• Aikataulutus, kiire• Kokonaisuuden hallinta, fokus• Tasavertaisuus• Kurssiviestintä (ei tavoittanut kaikkia)• Isot erot osallistujien osaamisessa• Poissaolot ja myöhästymiset• Liikaa keikkoja?	<ul style="list-style-type: none">• Aikataulutus: kiire ja odottelu• Kokonaisuuden hallinta, fokus• Myötätunto• Kurssiviestintä (ei tavoittanut kaikkia)• ”Jään rikkominen”• Ryhmälähtöisyys vs. valmiit ratkaisut• Poissaolot ja myöhästymiset• Kurssipaikka• Vaativa käsikirjoitus

Taulukko 2. Taide- ja kulttuuripilottien osallistujapalautteet kootusti

Kaikki vastaajat kokivat saaneensa ryhmän kautta uusia tuttavuuksia ja ystäviä, joita ei olisi muuten tullut tavanneeksi. Eri taustaisiin ihmisiin oli ollut kummassakin ryhmässä mukava tutustua, ja kurssilaisilta oli opittu paljon uusia asioita. Yhdessä musisoiminen tai näytteleminen innosti ja ryhmien

yhteishenkeä kehuttiin. Vaihdostenkin yhteydessä uudet tulokkaat kyettiin ottamaan nopeasti ja hyvin vastaan. Toisaalta ryhmän ulkopuolinen tuki oli monille tarpeen osallistumisen mahdollistamiseksi (esim. lastenhoito, kyydit).

Kursseilla oli kartutettu paitsi konkreettisia musiikillisia ja teatterin tekemisen taitoja myös kielitaitoa ja kulttuurienvälistä ymmärrystä, kun tietous eri kulttuureista kasvoi ja syveni. Moni kertoi saaneensa mielekästä tekemistä. Joku pääsi toteuttamaan unelmaansa, toinen löysi itsestään uusia puolia ja kolmas herätti vanhan harrastuksen uudelleen vireäksi. Itseluottamus kasvoi, uuteen heittäydyttiin ja samalla löydettiin asioita, joissa voi tulla paremmaksi. Ryhmässä pääsi näyttämään omia taitojaan ja etenkin TeatteriKotiryhmän osallistujilla tämä mahdollisti onnistumisen kokemuksia. Keikkoja ja esityksiä odotettiin innolla ja niitä pidettiin hyvin tärkeänä osana kumpaakin pilottia. Esityksistä saatiin myös hyvää palautetta, ja se kasvatti osallistujien itseluottamusta.

Opettajien rooli oli pilottikursseilla keskeinen. Heillä nähtiin olleen selvästi eniten vaikutusta ryhmien toimintaan. Opettajat koettiin ammattitaitoisiksi ja taitaviksi, ja etenkin opettajien intoa, energisyyttä, motivointi- ja kuuntelutaitoja sekä selkeää viestintää arvostettiin. Vaikka opettajilta saatiinkin arvostusta ja rohkaisua, olisi ryhmien jäsenten kokemuksia ja taitoja voitu hyödyntää paremmin. Myös vaihtoehtoisille työskentelytavoille nähtiin tarvetta. Lisäksi opettajilta kaivattiin tasapuolisuutta, myötätuntoa ja huolenpitoa ryhmäläisiä kohtaan.

Molemmissa ryhmissä kipuiltiin etenkin työssäkäyvien, perheellisten ja opiskelijoiden kohdalla aikataulujen kanssa. Poissaolot ja myöhästymiset turhauttivat monia. Myös kokonaisuuden hallinta ja kurssikertojen välissä tapahtuva viestintä olisi voitu hoitaa paremmin. ”Jään rikkominen” koettiin asiana, johon voisi panostaa enemmän toiminnan alkuvaiheessa. Harjoitusten ulkopuolelle kaivattiin kokoontumisia, joissa olisi voinut tutustua toisiin monipuolisemmin. Teatterikurssin puitteissa keskusteltiin myös eräänlaisen ”kulttuuritulkin” tarpeesta väärinymmärrysten välttämiseksi ja käsittelemiseksi.

Selkeistä kehittämiskohteista huolimatta molempien pilottien vetäjiä rohkaistiin järjestämään enemmän tällaisia ryhmiä. Yhteisryhmässä työskentelyä pidettiin mielekkäänä ja toiminta koettiin tärkeäksi ja relevantiksi myös nykypäivän yhteiskunnallisen ja poliittisen ilmapiirin vuoksi. Valtaosa vastanneista oli valmis jatkamaan vastaavatyypisessä ryhmässä, mutta kurssimaksu voisi muodostua esteeksi. Esimerkiksi TeatteriKodin osallistujat arvioivat voivansa maksaa vastaavasta lukuvuoden mittaisesta kurssista korkeintaan 75 euroa.

***Mulle tulee pää kipeäksi,
kun lastenhoito... mulla ei
ole tukiverkkoa itellä täällä.***

Vetäjä- ja yleisöpalautteet taide- ja kulttuuripiloteista

Kummallakin kurssilla opettajat kokivat aikaa olleen liian vähän. Opettajille keikat ja esitykset asettivat laadullisia paineita ja stressiä. Suuren työmäärän vuoksi aikaa käytettiin paljon harjoitteluun, mikä söi aikaa toisiin tutustumiselta ja ryhmäytymiseltä. Ryhmäytymistä vaikeuttivat myös poissaolot ja henkilövaihdokset.

Kurssien sisäisestä tiedottamisesta huomattiin, että käytännön asiat pitäisi käydä suullisesti läpi silloin, kun kaikki ovat paikalla. Sähköinen tiedottaminen ei tavoittanut kaikkia osallistujia eikä ollut kaikille yhtä luontevaa. Yhteisten sääntöjen rakentaminen ja kaikkien samalle kartalle saaminen on myös tärkeää kurssin onnistumisen kannalta. Opimme, että prosessi tulisi pitää mahdollisimman avoimena ja tiedottavana, jotta ryhmä voisi ponnistaa samoista lähtökohdista.

Tavanomaisiin kursseihin verrattuina ryhmät olivat monilla tavoin heterogeenisempia. Osallistujien tukemiseen tarvittiin enemmän työpanosta kuin normaalisti. Kaikilla ei ollutkaan valmiita sosiaalisia verkostoja, joiden puoleen tarvittaessa kääntyä, joten kurssin järjestäjän oli oltava tukena erinäisten järjestelyjen ja kysymysten kanssa. Kahdenkeskisiä keskusteluja tarvittiin myös enemmän kuin tavallisesti esimerkiksi pelkojen, ennakkoluulojen ja suomalaisen kulttuurin erilaisuuden vuoksi.

Vaikka yhteissuunnitteluissa käytettiin ulkopuolisen tulkin tukea, oli itse kursseilla pärjääminen nyt osallistujatoverien tarjoaman tulkkaustuen varassa. Tämä selvästi kuormitti oman harrastamisensa ohella tulkkeina toimineita. Toisaalta ulkopuolisen tulkin palkkaaminen pitkälle kurssille on iso taloudellinen investointi. Mahdollinen ratkaisu tähän haasteeseen voisi olla kielitaitoinen vapaaehtoinen, joka ei itse osallistu varsinaiseen tekemiseen ja on paikalla vain siihen asti, kun se on tarpeen. Myös tässä mallissa vapaaehtoiselle olisi varattava jotakin kiitokseksi ja annettava kunnon todistus tehdystä työstä.

Yhteiskurssin suunnitteluun ja toteutukseen on syytä varata tavallista enemmän resursseja, ja maahan muuttaneita osajia kannattaa hyödyntää myös opetuksessa. Esimerkiksi TeatteriKoti-kurssilla oli runsaampi miehitys kuin tavanomaisella kansalaisopiston kurssilla. Pilottiin osallistui pääohjaajan ja apuohjaajien lisäksi myös koreografi, näyttämötekniikko ja lavasterakentaja. Myös läheisen vastaanottokeskuksen naisten askarteluryhmä osallistui näytelmän tarpeiston tekemiseen. Kaikkiaan pilottiin osallistui noin 40 vapaaehtoista.

Hankkeet kuitenkin koettiin onnistuneiksi ja niiden päätavoitteet toteutuivat: yhteistyökumppanit löytyivät ja toivotut heterogeeniset ryhmät saatiin yhteissuunnittelun kautta kootuiksi. Myös yhteisöllisyyttä syntyi ryhmien keskuudessa varsin hyvin kurssien edetessä. Tunnelma harjoituksissa oli hyvä ja

innostunut, ryhmät olivat motivoituneita ja tuloksena syntyi hienoja esityksiä. Teatteri ja musiikki näyttivät, kuinka ne ylittivät kielirajat.

Shared Music -ryhmän keikoilta ei kerätty yleisöpalautetta, mutta keikkojen jälkeen saimme kiitosten lisäksi tiedusteluja siitä, miten ryhmään voisi liittyä. TeatteriKoti-ryhmän esitysten yleisöillä oli mahdollista antaa kirjallista palautetta näkemästään. Saatu palaute oli hyvin positiivista ja rohkaisevaa. Yleisö toivoi lisänäytöksiä ja esityksen viemistä myös kouluihin. Lisäksi toivottiin yhteistä keskustelumahdollisuutta yleisön ja esiintyjien kesken. Näyttelijäsuoritukset ja kekseliäs toteutus jäivät katsojien mieleen. Jäimme pohtimaan, millaisia sosiaalisia kerrannaisvaikutuksia kulttuuri- ja taidepilottien yleisöjen kautta lopulta saavutettiin.

Mahtavaa erilaisista taustoista tulevien ihmisten yhteistyötä! Kielten ja kulttuurien maistuva keitos :)

Taide- ja kulttuuripilottien yhteenveto

Taide- ja kulttuuriharrastuksiin liittyvät pilotit toimivat kohtaamispaikkoina, jotka antoivat hienoja kokemuksia ja paljon tekemistä. Ne opettivat järjestäjilleen todella paljon ja antoivat elämyksiä niin osallistujille kuin yleisöllekin. Valtosen (2019, 28) mukaan kotoutuminen toimii ”parhaiten itselleen mieluisan tekemisen ja siihen liittyvän yhteisön sisällä.” Samoilla linjoilla on myös Lahti (2015). Kun ihmiset jakavat yhteisen harrastuksen ja päämäärän, syntyy myös yhteisöllisyyttä ja kontakteja (Käyhkö, Valtonen, Vainikka & Manninen 2019). Aikuisten yhteiskursseja kannattaa siis mahdollistaa.

On kuitenkin tärkeää, että prosessille varataan riittävästi aikaa, ryhmää tuetaan aktiivisesti ja sinne luodaan tervetullut ilmapiiri. Tämä syntyy pienistä teoista, alkaen siitä, että ensimmäistä kertaa tulevia ollaan vastassa jo ulko-ovella ja viitoitus kurssitilaan on kunnossa. Toisaalta myös tehdyn arvostaminen on tärkeää. Todistus osallistumisesta kurssin päätteeksi on sekin etenkin kotoutujalle arvokas, ei vain muistona tehdystä vaan myös todisteena omasta aktiivisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kursseja järjestettäessä yhteisryhmien muodostaminen on asetettava selkeäksi tavoitteeksi ja siihen tulisi löytää kussakin kontekstissa toimivat ratkaisumallit. Yhteissuunnittelu on hyvä työkalu kurssien kehittämisessä ja sitä voisi soveltaa jatkossa laajemminkin. Aito yhteissuunnittelu vaatii kuitenkin harjoittelua. Muutos nykyiseen malliin, jossa opettajat tekevät suunnittelutyötä pitkälti yksin, on suuri.

Yhteistyöverkostot olivat olennaisia kurssien toteutumisen kannalta. Etenkin suorat kontaktit ovat eduksi yhteissuunnittelijoiden ja osallistujien rekrytoinnissa (Käyhkö & Manninen 2019). Niitä voi hankkia esimerkiksi

Kuvio 2. Kulttuurienvälisen kurssin toteuttamispolku (Marjo Pitkänen)

järjestöjen kautta tai osallistumalla erilaisiin tapahtumiin ja keskustelemalla siellä ihmisten kanssa. Kutsu toimii parhaiten, kun kutsujana on riittävän tuttu taho. Siksi kannattaa pyytää viestintäapua myös eri organisaatioista ja ihmisiltä itseltään. Tässä on kuitenkin tärkeää muistaa sekä kiitollisuus että vastavuoroisuus. Löytyväthän tärkeät tahot varmasti esityksenne käsiohjelman kiitoslistalta? Tarjositko omiakin verkostojasi apua antavien käyttöön tai mahdollisuutta järjestää jokin yhteistyötahon tilaisuus oman organisaatiosi tiloissa? Verkostoituminen vaatii aikaa ja viitseliäisyyttä, mutta helpottaa prosessia merkittävästi.

Etäisyyksien, liikenneyhteyksien, kielen ja turvapaikanhakijastatuksen vaikutukset osallistumismahdollisuuksiin kannattaa selvittää. Myös osallistujien iällä, elämäntilanteella ja sukupuoliella voi olla merkitystä kurssin toteutukselle. Lisäksi osallistujien varsinaiseen kurssisisältöön liittyvät taitotasot olisi hyvä huomioida kurssia suunnitellessa, jotta ryhmäläiset voisivat osallistua tasapuolisesti ja kurssi tarjoaisi sopivia haasteita sekä mahdollisuuksia kehittyä ja oppia uutta.

Valitettavasti molempien ryhmien ainoat turvapaikkaa hakevat osallistujat jäivät kesken pois, toinen kielteisen turvapaikkapäätöksen takia ja toinen muista syistä. Tämä koettiin menetyksenä muiden ryhmäläisten taholta. Mukana oli kuitenkin useita hiljattain turvapaikan saaneita ja pakolaistaustaisia osallistujia. Alkuvaiheen vahvempi tulkkaustuki ja esimerkiksi käsikirjoituksen saaminen myös omalle kielelle käännettynä olisivat olleet avuksi monille. Erityisen hyvin kurssit näyttivät palvelevan kotoutumisessaan jo selkeästi alkuun päässeitä. Ryhmissä oli myös suomalaisia, jotka olivat nyt ensimmäistä kertaa elämässään pidempään tekemisissä maahan muuttaneiden kanssa. Kokemus osoittautui sekä silmiä avaavaksi että asenteita avartavaksi. Kaksisuuntaista kotoutumista siis tapahtui.

Opettajalle on eduksi aiempi kokemus kulttuurienvälisistä aikuisryhmistä. Ellei sitä ole, aiempi kokemus mistä tahansa kulttuurienvälisestä ryhmästä tai työskentelystä aikuisten kanssa tukee tekemistä. Suosittelemme myös lämpimästi opettajapareja tai -tiimejä, joista ainakin toinen tai osa edustaisi tavalla tai toisella ryhmäläisiä. Yhteentörmäykset ja väärinymmärrykset ovat kulttuurienvälisissä ryhmissä mahdollisia, joten ryhmää kannattaa kuunnella tarkalla korvalla. Aikuisten osallistujien omalle osaamiselle tulisi antaa tilaa. Yksi konkreettinen tähän liittyvä ehdotus oli järjestää ”Jos minä saisin päättää” -tyyppinen keskustelurinki osana kurssirutiinia.

Vaikka edellä olemmekin korostaneet oppilaitosten näkökulmaa, voivat myös osallistujat vaikuttaa suoraan moniin asioihin. Tätä vaikuttamistyötä voi tehdä sekä ennen kursseja että niiden aikana. Seuraavan sivun kuvassa ystävämme Antti ja Mahmud pohtivat asiaa tarkemmin.

- Toivon yhteisiäkin kursseja
- Vinkkaan kurseista ja kutsun mukaan
- Rohkaisen ja kannustan, olen tukena tarvittaessa
- Tarjoan apua, esim. ilmoittautuminen, lastenhoito, kyydit, tulkkaus?

- Autan pulmatilanteissa
- Voin ehdottaa myös kurssin ulkopuolista yhteistä tekemistä

Olen avoin ja hälvennän ennakkoluuloja puolin ja toisin

Ilmoitan opettajalle, jos en pääse paikalle

Kerron, mitä voisi tehdä paremmin

Kysyn, jos en ymmärrä jotakin

- Etsin tietoa verkosta tai ihmisiltä
- Kysyn, mihin voin osallistua tai ehdotan kurssisisältöä
- Varmistan, miten voin ilmoittautua (ilman henkilötunnustakin)
- Kerron kurseista myös ystäville
- Tarjoan osaamistani opetukseen

- Pyydän kursilla tarvittaessa kielitukea
- Varmistan, että kurssin viestintä tavoittaa minut

Mitä hyötyä yhteiskursseista on meille?

- Opimme kurssikohtaisia asioita ja taitoja, saamme kokemuksia ja elämyksiä
- Tutustumme uusiin ihmisiin: löydämme verkostoja, tuttaviamme, ehkä jopa ystäviä
 - Parannamme kieli- ja vuorovaikutustaitojamme
 - Vahvistamme kulttuurienvälistä ymmärrystämme
 - Kasvatamme itsetuntemusta ja -luottamusta
- Saamme todistuksen - siitä voi olla iloa myöhemmin!

Kurssiviestintä oli haasteellista. Facebook-ryhmien käyttö kurssiviestinnässä olisi vaatinut omat yhteiset pelisääntönsä. TeatteriKoti-kurssilla oli myös yhteinen Messenger-ryhmä sekä erillinen viestiryhmä ohjaaja- ja tuotantotiimille. Haasteita loi se, että opettajalla oli useampia puhelimia, profiileja ja ryhmiä samanaikaisesti, ja se, etteivät kaikki osallistujat käyttäneet sosiaalista mediaa, eikä suomeksi tai englanniksi kirjoittaminen ollut kaikille luontevaa. Valtaosa viestinnästä koski aikatauluja. Opimme, että kurssin ohjaustiimissä on hyvä olla selkeästi aikatauluista vastaava henkilö. Viestien perillemeno on myös varmistettava, tarvittaessa vaikka viestintäketjua rakentamalla.

Erytystä pohdintaa vaatii kurssien rahoitus, sillä etenkin yksityisellä puolella toiminta mahdollistuu yleensä osallistujien lukukausi- tai kurssimaksujen kautta. Saadun hankerahoituksen vuoksi pilottikursseihin osallistuminen oli nyt maksutonta. Kun osallistujilta kysyttiin halukkuutta maksaa normaali vastaavan kurssin kurssimaksu, vain ani harva olisi voinut niin tehdä. Esimerkiksi opintotieteilijät, hankerahoitus, sponsorijärjestelyt tai taidekurssien kohdalla esitysten tai näyttelyiden pääsylipputulot voivat tarjota tähän apua. Kurssia suunnittelevan onkin pohdittava, miten kerätä ryhmä, raamittaa tuntimäärä ja mitkä kurssin tavoitteet ovat. Helpottaisiko esimerkiksi useammalle lukuvuodelle levittyvä kurssisarja aikataulu- ja rahoituspaineita?

Medialukutaitokurssi: Vastuu on lukijalla – vai onko?

Erilaiset mediat kuuluvat nykyihmisen arkeen ja muokkaavat käsitystämme maailmasta. Muista piloteistamme poiketen *Vastuu lukijalla – kenen uutisiin voi luottaa?* -medialukutaitokurssi oli suunnattu ensisijaisesti suomalaisille aikuisille. Kurssin tavoitteena oli edistää aikuisten medialukutaitoja niin, ettei yhteiskunnallinen keskustelu kärsisi valheellisesta mediasisällöstä ja osaltaan vaikeuttaisi kotoutumista. Kurssi sisälsi kolme yleisöluentoa ja työpajat, jotka toteutettiin Helsingissä maaliskuussa 2019. Kurssin teemat liittyivät mediaviestien luotettavuuteen, valeuutisiin ja vastuulliseen viestintään. Keskusteluja virittivät osallistujien omat kokemukset ja mediasta nostetut esimerkit.

Yhteistyökumppaneinamme toimivat Kansanvalistusseura ja Helsingin työväenopisto. Kansanvalistusseuralla oli jo aiempaa kokemusta opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamasta Somesivistyksen perustaidot -hankkeesta vuosilta 2016–2017, joten se kantoi päävastuun kurssin sisällöstä. Helsingin työväenopistossa on taas oma median oppiaineensa, jonka alle kurssi luontevasti sijoittui.

Yhteissuunnittelukerrat toteutuivat joulukuussa 2018 ja tammikuussa 2019. Halusimme mukaan paikallisia toimijoita, ja siksi päädyttiin lähestymään kaupunginosayhdistyksiä. Ensimmäiseen kokoontumiseen saimme mukaan järjestävien tahojen lisäksi Kallion Kulttuuriverkoston edustajia.

Keräsimme ajatuksia kurssin nimeen, toteutukseen, aikatauluun ja teemaan liittyen. Pohdimme myös, kuinka ja minkä kanavien kautta tavoittaisimme potentiaaliset osallistujat. Listasimme ylös myös muita mahdollisia yhteistyötahoja. Toiselle suunnittelukerralle saimme lisävahvistusta Helsingin kaupunginosayhdistysten keskusjärjestön Helka ry:n edustajista. Pohdimme, miten saada mukaan heterogeeninen ryhmä, kävimme läpi kurssin ja teemaluennot nimiehdotuksia ja hahmottelimme kurssikuvausta. Lisäksi listasimme mahdollisia luennoitsijoita sekä hahmottelimme ilmoittautumislomaketta ja sen sisältöä.

Toteutimme kurssin maaliskuussa 2019 Helsingin työväenopiston Opistotalolla Helsingissä. Järjestävässä oppilaitoksessa yleisöluennot olivat suosittuja, joten kurssi rakennettiin muotoon kolme 45 minuutin mittaista luentoa ja niitä välittömästi seuranneet 1,5 tunnin keskustelutyöpajat. Luennot ja työpajat kokosivat 129 pääasiassa keski-ikäistä ja vanhempaa osallistujaa. Ilmoittautumisen yhteydessä toteutetun pienen ennakkokyselyn ja työpajakeskustelujen perusteella mediakysymykset olivat jo jossain määrin tuttuja, mutta mukana oli myös heitä, joilla ei ollut mitään aiempaa kokemusta kurssin teemoista. Tietoa kurssista oli saatu monien kanavien kautta, etenkin työväenopistolta ja sen henkilöstöltä sekä Helsingin Sanomien Minne mennä -palstalta. Muina tietolähteinä mainittiin muun muassa sosiaalinen media, kirjasto ja Ilmonet. Tietoa kurssista välitettiin myös kaupunkien ja muutamien oppilaitosten sisäisen viestinnän kautta.

Jokainen luento tarttui omalla kysymyksellään uutisten taustavaikuttimiin: Miten uutinen valitaan ja miten sen taustat tarkistetaan? Millaista valtaa toimittajat käyttävät juttujen valinnassa ja kuinka media varmistaa moniäänisyy-

Vastuu lukijalla – kenen uutisiin voi luottaa?

To klo 17.30–18.30 (luennot), klo 18.30–20 (työpajat)
Vapaa pääsy. Tervetuloa!

Kolmen luennon ja työpajan sarja uutisten taustavaikuttimista. Miksi tietyt uutiset vaikotivat mediaan? Millaista valtaa toimittaja käyttää?
Lisätietoa ja työpajoihin ilmoittautuminen bit.ly/vastuulukijalla.

7.3. **Miten ymmärrämme maailmaa uutisten kautta?**
Luennoitsija poliittikan tutkija, tutkijatohtori Johanna Vuorelma

14.3. **Kenen ääni mediassa kuuluu?**
Luennoitsija toimittaja Satu Vasantola

21.3. **Missä kansalaisen ääni?**
Luennoitsija viestinnän tutkijatohtori Taneli Heikka

Helsinki

Helsingin työväenopisto
Opistotalo, Viipurinsali, Helsinginkatu 26

Kuva 3. Medialukutaitokurssin ohjelma

Jokainen luento tarttui omalla kysymyksellään uutisten taustavaikuttimiin: Miten uutinen valitaan ja miten sen taustat tarkistetaan? Millaista valtaa toimittajat käyttävät juttujen valinnassa ja kuinka media varmistaa moniäänisyy-

den? Millaista kansalaiskeskustelu nykyään on ja kuinka päästään dialogiin yhteiskunnassa? Jokaisella alla kuvatulla teemalla oli oma luennoitsijansa, ja jokaisella työpajalla etukäteen koulutetut fasilitaattorit.

To 7.3. Miten ymmärrämme maailmaa uutisten kautta?

Luennoitsija politiikan tutkija, tutkijatohtori Johanna Vuorelma

To 14.3. Kenen ääni mediassa kuuluu?

Luennoitsija toimittaja Satu Vasantola

To 21.3. Missä kansalaisen ääni?

Luennoitsija viestinnän tutkijatohtori Taneli Heikka

Työpajoissa keskustelua heräteltiin yhteisen alkukysymyksen kautta, esimerkiksi "Mikä on totta?". Kahdella viimeisellä kerralla yhdistimme työpajoihin myös kahvi- ja teetarjoilun. Työpajoissa käytettiin Sitran kehittämää Erätaukomenetelmää (Sitra 2019), jossa keskustelussa ei pyritä mihinkään lopulliseen ratkaisuun. Sen sijaan keskustelussa voi tuoda esiin omia kokemuksiaan ja ristiriitoja turvallisesti yhteisten pelisääntöjen ja fasilitaattorin ohjaamana. Suunnitellut harjoitustehtävät jätettiin tällä pilotointikerralla käyttämättä, sillä keskustelulle oli niin ilmeinen tarve. Opimme, että joskus vähemmän on enemmän.

Osallistujahavainnot ja -palaute

Osallistujat korostivat havainnoissaan kurssin ydinteemoja, eli lähdekritiikkiä, tiedon subjektiivisuutta ja mediakansalaisen vastuuta. Motiivien nähtiin vaikuttavan juttujen rakentumiseen ja näkökulmaan. Osallistujat toivoivat, että media avaisi jutuissaan eri näkökulmia "mustavalkoisen totuuden" sijaan. Etenkin totuus ja tunteet sekä yhteiskunnan tabut herättivät vilkasta keskustelua. Tunteiden katsottiin olevan manipuloitavissa, ja tunteiden merkitys niin viestinnässä kuin viestien tulkinnassa tiedostettiin. Työpajojen aiheet koettiin tärkeiksi ja turvallisia keskustelufoorumeja kaivattiin lisää. Puolisot, ystävät, työkaverit, oppilaat, vastaavanlaiset työpajaryhmät ja itähelsinkiläiset räppäritkin koettiin tahoiksi, joiden kanssa kurssin aiheista voisi jatkaa keskustelua (Liite 2).

Tärkeitä asioita, uutisoinnissakin voi olla itsekäs motiivi taustalla.

Kurssi oli vastanneiden mielestä positiivinen ja mielenkiintoinen kokemus. Teemat ja työskentelytavat sekä kurssikertojen alustukset koettiin onnistuneiksi. Saimme kannustusta vastaavanlaisen toiminnan jatkamiselle ja

liki kaikki ilmoittivat osallistuvansa tulevaisuudessa vastaavaan keskustelupahtumaan, mikäli sellaisia järjestettäisiin. Erityisesti työpajojen keskustelut koettiin antoisina, sillä ne antoivat uusia näkökulmia ja nostivat esiin kiinnostavia pohdintoja ja tulkintoja. Samalla oppi uutta ja ymmärrys aiheesta laajeni. Tila koettiin turvalliseksi ”sanoa mielipiteitään, kuunnella muita, kehitellä ajatuksia yhdessä”. Lisää keskustelua kaivattiin etenkin vuorovaikutuksesta ja ympäristöasioista. Tarkempina teemoina mainittiin muun muassa vihapuhe, ihmisten kohtaaminen, melu, eri mediat ja kuinka ne koetaan, yksinäisyys ja yhteisöllisyys, maahanmuutto, Sote, ilmastonmuutos, lihateollisuus ja eläinten oikeudet. Eräs osallistujista jäi pohtimaan, ”Millaisen maailman jätämme jälkeen?” (Liite 3).

Vetäjäpalautteet

Myös pilotin vetäjätiimi oli tyytyväinen lopputulokseen. Luennot vetivät hyvin kuulijoita ja vaikutti työpajoihin ollutkaan yleisöryntäystä, saatiin niihin aina hyvä keskustelijoiden joukko, eli 9–13 keskustelijaa kerrasta riippuen. Vaikka kurssi oli suunnattu suomalaisille, olivat innokkaimmat keskustelijat ja työpajaan osallistujat jo pitkään Suomessa asuneita maahan muuttaneita. Positiivisena koettiin myös se, että luennoitsijoilla oli mahdollisuus jäädä mukaan työpajaan keskustelemaan.

Kurssikertojen edetessä huomattiin, että keskustelujen taso syveni, kun työpajaan osallistui monta kertaa peräkkäin. Tämän tulkittiin johtuvan siitä, että ihmiset olivat tutustuneet toisiinsa jo edellisillä kerroilla. Tavoiteltua täysin kiinteää työpajaryhmää emme silti onnistuneet tällä ensimmäisellä toteutuskerralla saamaan aikaiseksi. Työpajat kuitenkin vahvistivat käsitystä siitä, että ”kasvokkaista, ohjattua ja turvallista keskustelua tarvitaan”.

Kaiken kaikkiaan arviointimateriaalia kertyi runsaasti. Vetäjätiimin taustakeskustelut, muistiot ja suunnitelmat tallentuivat, sillä valmisteluja tehtiin pitkälti verkkovälitteisesti. Osallistujahavaintoja kurssin aiheista ja kurssipalautetta saatiin 23 osallistujalta. Myös kurssin vetäjät antoivat kommenttinsa jokaisen kurssikerran jälkeen. Kansanvalistusseura teki loppuraportin kurssin päätyttyä. Lisäksi luennoilta kertyi muutamia valokuvia. Kouluttajille rakennettu kurssipaketti materiaaleineen ja vaihtoehtoisine toteutussuunnitelmineen on vapaasti käytettävissä ja muokattavissa. Se löytyy osoitteesta <https://kansanvalistusseura.fi/julkaisu/opinsauna/>.

SkiLLfie – Oman osaamisen itsearviointityökalut

Lähdimme kehittämään itsearviointityökaluja oman osaamisen tunnistamista varten Opintokeskus Siviksen ja maahan muuttaneiden aikuisten kanssa keväällä 2018. Teimme pienimuotoisesti yhteistyötä myös Karelia-

ammattikorkeakoulun maahan muuttaneita korkeakouluopintoihin ohjaavan SIMHE-toiminnan ja SIMHEapp-hankkeen (Karelia AMK 2019a, b) kanssa, ja toteutimme useita itsearviointityökalujen testiryhmiä eri yhteistyötahojen kanssa. Tuloksena syntyi Skillfie-itsearviointityökalujen sarja, joka sisältää neljä lomaketta, mobiilisovelluksen ja virtuaalisen kuvakehyksen. Nimi Skillfie muodostuu englannin kielen sanoista *skills*, *Lifelong Learning* ja *selfie* eli siinä yhdistyvät taidot, elinikäinen oppiminen ja oman itsen kuvaaminen. Työkalusarjaa täydentää ”Miten tästä eteenpäin?” -vinkkilista.

Skillfie-itsearviointityökalujen tausta ja tarkoitus

Tilastokeskuksen (2019) mukaan suurin osa maahan muuttavista on työikäisiä: vuonna 2017 työikäisiä (15–64 vuotiaita) oli 75 prosenttia. Maasta toiseen muuttavan aikuisen haasteena on, kuinka tunnistaa, arvioida ja sanoittaa omaa osaamistaan uudessa ympäristössä. Uutta kieltä ja kulttuuria opetellessa käsitys omasta osaamisesta voi myös merkittävästi muuttua. Tarve muiden vahvuusalueiden tunnistamiselle korostuu, jos omaa aiempaa ammattia ei ole enää mahdollista harjoittaa. Erilaisten koulutusjärjestelmien ja -mahdollisuuksien sekä työssä ja käytännössä oppimisen kautta hankittu osaaminen avautuu hankalasti toisessa kontekstissa, eikä omasta osaamisesta puhuminen ole kaikille luontevaa.

Skillfie-itsearviointityökalut pyrkivät tarttumaan näihin ongelmiin ja auttamaan aikuisia tunnistamaan, sanoittamaan ja arvioimaan omaa osaamistaan. Työkalujen osaamisalueiden sisällöissä on hyödynnetty Euroopan neuvoston suositusta (2018) elinikäisen oppimisen avaintaidoista, joihin kuuluvat viestintä äidinkielellä, viestintä vieraalla kielellä, matemaattinen sekä luonnontieteiden ja tekniikan alan osaaminen, digitaaliset taidot, oppimistaidot, sosiaaliset ja kansalaisuuteen liittyvät taidot, aloitekyky ja yrittäjäyys, kulttuurin tuntemus ja ilmaisumuodot. Lomakemuodossa testatut itsearviointityökalut jatkokehitettiin mobiilisovellukseksi Android-laitteille. Pilottiin kuului myös #skillfie-kampanja, jossa omaa osaamista tehtiin näkyväksi valokuvien avulla.

Osaamisen tunnistaminen liittyy osaamisen tunnustamiseen, joka puolestaan on sidottu oppilaitoksiin ja näiden tutkintojärjestelmiin tai tietyn ammattinimikkeen osaamisalueisiin. Erilaisia osaamisen tunnustamisen työkaluja onkin kehitetty runsaasti erilaisiin tarpeisiin esimerkiksi formaalin koulutuksen, työnhaun ja järjestötoiminnan saralla. Suomessa osaamisen hankintatavasta riippumaton osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on edustanut – joskin eri käsitteillä – vuonna 1994 käyttöön otettu näyttötutkintojärjestelmä (Haltia & Jaakkola, 2009).

Omien kansalaisten ja maahan muuttaneiden osaamisen näkyväksi tekemiseen on Euroopassa viime vuosina kehitetty esimerkiksi European Skills

Passport (Europass 2019), EU Skills Profile -työkalu EU-jäsenmaiden ulkopuolelta tuleville (Euroopan komissio 2019) ja maahan muuttaneiden ohjaukseen suunnattu kompetenssikorttisarja (Bertelsmann Stiftung 2019). Suomessa on kehitetty työllistymiseen tähtäävä Osaamispassi (Osaamispassi.fi 2019) ja Työterveyslaitoksen (2019) ”Kykyviisari”-itsearviointimenetelmällä voi kartoittaa omia vahvuuksiaan eri kielillä. Suomen Punaisen Ristin vastaanottokeskuksissa on selvitetty asukkaiden osaamista (Joro 2019). Aivan erityisesti on panostettu korkeakoulutettujen maahan muuttaneiden osaamisen tunnistamiseen ja ohjaukseen. Tästä esimerkkeinä Hämeenlinnan ammattikorkeakoulun (HAMK) hallinnoima Urareitti-hanke (HAMK 2018), muualla korkeakoulututkintonsa hankkineiden näyttöihin perustuva osaamisen tunnistaminen (Metropolia AMK 2019) tai SIMHEapp-sovellus (Karelia AMK 2019b).

Omaa osaamista ei välttämättä itse huomaa, tiedosta tai tunnista. Etenkin epävirallisesti hankittua, eli kokemuksen ja arkioppimisen kautta hankittua osaamista voi olla hankala tunnistaa ja sanoittaa. Esimerkiksi harrastusten tai vapaaehtoistoiminnan avulla hankittu osaaminen tai henkilökohtaiset vahvuudet vaativat usein pohtimista. Joitakin osaamisalueita taas voidaan pitää itsestäänselvyyksinä, jolloin ne jäävät osajalta itseltään huomaamatta. Ja vaikka omasta osaamisesta olisikin tietoinen, voi sen sanoittaminen olla haasteellista. Skillfie-itsearviointityökalut on tarkoitettu auttamaan tässä prosessissa.

Skillfie-itsearviointityökalut ja -sovellus eroavat monista vastaavista erityisesti siksi, että ne tukevat oman osaamisen laaja-alaista itsearviointia, ja huomioivat myös virallisten koulutusten ulkopuolella hankittua osaamista. Työkalut tukevat erilaisista taustoista tulevien aikuisten itsearviointia ja auttavat sanoittamaan eri paikoista ja eri tavoin hankittua osaamista. Lisäksi rohkaissimme työkalujen käyttäjää löytämään osaamiselleen käyttöä ja kehittämismahdollisuuksia vapaan sivistystyön, yhdistysten tai vapaaehtoistyön kautta.

Kehittämistyö ja testaus

Yhteistyökumppanillamme Opintokeskus Siviksellä on vahvaa asiantunte-
musta osaamisen tunnistamisen saralla. Pilotin alkuvaiheessa se järjestikin
koulutustilaisuuksia kehittämisessä mukana olleille toimijoille. Opintokeskus
Siviksen ja Opinsaunan yhteisten keskustelujen pohjalta syntyi idea sel-
fie-ajattelun yhdistämisestä ”Skills”-orientaatioon. Aluksi syntyi #skillfie-ku-

vakehus, jonka avulla voi näyttää osaamistaan kuvien kautta. Kehystä testattiin Tutkijoiden Yössä syyskuussa 2018 pienellä #skillfie-kampanjalla, johon osallistuneiden kesken arvottiin tapaaminen uraohjaajan kanssa. Facebookin mobiilisovellusta käyttävät voivat yhä hyödyntää #skillfie-kehystä. Linkki kehukseen löytyy Opinsaunan verkkosivuilta www.uef.fi/opinsauna.

Suunnittelun edetessä testasimme hahmoteltuja itsearviointityökaluja kahdeksassa maahan muuttaneiden aikuisten ryhmässä. Näistä ryhmistä neljä toteutettiin lähiseutujen vastaanottokeskuksissa, yksi ViaDia Joensuu ry:n monikulttuurisessa naistenryhmässä, yksi Joensuun Setlementti Ry:n Global Friday -tilaisuudessa ja yksi Kiteellä maahan muuttaneiden naisten ryhmässä. Opimme, että eri ryhmille eri kysymykset toimivat eri tavoin ja parhaiten testaus sujui ohjatusti. Esimerkiksi joulukuussa 2018 yhdessä Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys JoMonin sekä Itä-Suomen yliopiston Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osaston KOTO-hankkeen aktiivien kanssa järjestetty Osaamisen päivä Märjälähden vastaanottokeskuksessa oli hyvin onnistunut. Lopulta koko työkalujen sarja asettui otsikon Skillfie alle. Testausta jatkettiin myös tutkimusaineiston keräämismielessä keväällä 2019.

Nyt minä osaan paljon, koska kysyn itseltäni, ja minä vastaan – minä osaan laittaa ruokaa, osaan hoitaa lapsia.

Pilotin yhteydessä syntyi Kiteelle vertaisopintoryhmätoimintana maahan muuttaneiden oma osaamiskerho. Kerho sai alkunsa itsearviointityökalujen testauksesta, joka sai ryhmän jäsenet pohtimaan omaa osaamistaan ja sen esille tuomista. Opintokeskus Sivis tuki ryhmän toimintaa. Osaamiskerhosta mallinnetaan myös toimintakonsepti, jonka toivotaan palvelevan maahan muuttaneiden ei-ammattillisen osaamisen tunnustamista ja innostavan monipuoliseen itsensä kehittämiseen vapaan sivistystyön hengessä.

Palaute ja jatkokehittäminen

Keräsimme palautetta pilotin sisällä toteutettujen tilaisuuksien ja työpajojen yhteydessä. Työkaluja muokattiin saadun palautteen pohjalta. Samalla tietämys vapaan sivistystyön eri toimijoista lisääntyi maahan muuttaneiden keskuudessa. Toisaalta huomasimme testauksien yhteydessä, etteivät Suomessa jo pidempään asuneet aina kokeneet itsearviointityökalujen kokeilemista mielekkääksi. Taustalla oli kokemuksia jo erilaisiin testauksiin osallistumisesta ja lomakkeiden täyttämisestä ilman konkreettisia tuloksia. Myös työelämäkaaren loppupään läheneminen laski motivaatiota. Silti maahan muuttaneiden osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen koettiin aiheena merkittäväksi myös opintokeskustoiminnassa.

Huhtikuussa 2019 järjestimme Opintokeskus Siviksen kanssa paikallisen päätösseminaarin, jossa pääsimme jakamaan tietoa osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta maahan muuttaneiden parissa toimiville tahoille.

skiLLfie
TUNNISTAN OSAAMISTANI
RECOGNIZING MY SKILLS

Tuttu oma osaaminen

kokoa yhteen asioita, jotka osaat ja joiden tekemisestä pidät. Tästä on hyvä aloittaa!

Osaamistaulukko

kartoita tasoasi eri taidoissa, sekä mielenkiintoasi oppia niistä lisää.

Osaaminen ansioluetteloa varten

päivitä CV:si konkreettisilla taidoillasi.

Kehittäminen ja käyttö

pohdi, miten ja missä voit kehittää ja käyttää taitojasi

Kuva 4. Mobiilisovelluksen näyttönäkymä

ovatko vaikutukset olleet hyvinvointia lisääviä tai voimaannuttavia. Tutkimus on kvalitatiivinen, ja sen aineistoa on kerätty lukuvuoden 2018–2019 aikana muun muassa Karelia-ammattikorkeakoulun ja Riveria ammattiopiston maahan muuttaneille suunnattujen koulutusten opiskelijoilta sekä ViaDia Joensuu ry:n Kotoa kohti työelämää -hankkeen maahan muuttaneiden naisten ryhmistä, joissa on joko tarjottu mahdollisuutta SkiLLfie-työkalujen käyttämiseen tai käytetty niitä yhdessä ohjatusti. Opinnäytteen aineiston lisäksi nämä käyttäjäkokemukset ovat palvelleet myös työkalujen edelleen kehittämisessä.

Neljästä pilotistamme oman osaamisen tunnistamisen itsearviointityökalujen kehittäminen oli budjetillisesti pienin, mutta aihepiiriltään laajin. Olosuhteet huomioon ottaen olemme tyytyväisiä SkiLLfie-työkaluihin ja sovellukseen, vaikka tiedostamme myös niiden puutteet ja toteamme jatkokkehittelylle jäävän vielä runsaasti tilaa. Mobiilisovellusta on toivottu myös Applen laitteille, kielivaihtoehtoja kaivattu lisää ja sisältöäkin voisi yhä hioa. Toimisivatko SkiLLfie-työkalut myös suomalaisaikuisten osaamisen tunnistamisessa ja sanoittamisessa?

Lisäksi esittelimme ja testasimme SkiLLfie-työkaluja. SkiLLfie-mobiilisovellus valmistui kesäkuussa 2019 ja se on nyt vapaasti ladattavissa Google play -kaupasta suomeksi ja englanniksi. Lomakemuodossa työkalut löytyvät verkkosivuiltamme suomen ja englannin lisäksi myös arabiaksi, somaliksi ja dariksi.

SkiLLfie-työkalujen kehittämis- ja testauustyö tuottaa myös pro gradu -opinnäytetyön. Työkalujen kehittämiseen merkittävästi osallistuneet Itä-Suomen yliopiston kasvatustieteen ja aikuiskasvatustieteen asiantuntijakoulutuksen opiskelijat Anne Airaksinen ja Arla Aittamaa tutkivat tätä kirjoitettaessa Opinsauna-hankkeen oman osaamisen tunnistamisen työkalujen käytön vaikutuksia. Tutkimus arvioi, vaikuttaako osaamisen tunnistamisen työkalujen käyttö yksilön hyvinvointiin, minäkäsitykseen ja toimijuuteen – ja jos, niin miten. Erityisesti arvioidaan sitä,

Jatkokehittelyn kannalta olisi tärkeää löytää kanavat työkalujen käyttäjien tavoittamiseksi ja saada palautetta monilta erilaisilta käyttäjiltä. Työkaluja voi käyttää joko itsenäisesti, yhdessä ohjaajan kanssa tai ryhmässä. Työpajatyypisessä ryhmätoiminnassa olisi mahdollista hyödyntää myös toiminnallisia menetelmiä työkalujen käytön tukena. Tämä mahdollistaisi eri työkalujen kohdentamista eri kohderyhmille ja/tai erilaisiin tarpeisiin (esim. itsetuntemuksen lisääntyminen tai CV-työpaja). Vapaan sivistystyön viitekehyksessä toteutettuna työkalujen käyttö voi inspiroida myös laaja-alaiseen itsensä kehittämiseen. Kysehän ei ole pelkästä ammatillisen identiteetin vahvistamisesta, vaan myös uusien taitojen ja tietojen mukanaan tuoman elämänlaadun oivaltamisesta.

Muutakin kuin pilotointia?

Vajaaseen kahteen vuoteen mahtui paljon muutakin kuin pilotointia. Seuraavat luvut pyrkivät tiivistämään tehtyä ja matkalla opittua. Verkostoyhteistyön merkitys on tässäkin hankkeessa ollut suuri. Koulutuspolitiikkaa tehdään vahvasti myös ruohonjuuritasolla ja kehittämistyö vaatii näkemystä siitä, mitä kohti halutaan olla menossa.

Verkostoyhteistyö

Hankkeessa on ollut vain yksi kokoaikainen työntekijä, joten verkostoyhteistyö on ollut keskeinen voimavara. Projektikoordinaattori osallistui rahoituskauden 2017–2019 aikana aktiivisesti erilaisiin tapahtumiin ja neuvotteluihin, joko järjestäjän tai vierailijan roolissa. Lukuisia palavereja ja neuvotteluja käytiin eri yhteistyötahojen kanssa, kun suunnittelimme tulevaa toimintaa tai arvioimme jo tehtyä. Puolivälissä hanketta kutsuimme koolle laaja-alaisen koordinaatioryhmän puntaroimaan käytännön kysymyksiä ydintiimin kanssa. Koordinaatioryhmä ehti kokoontua kahdesti.

Tärkeänä linkkinä Opinsaunan pilottikurssien ja potentiaalisten osallistujien välillä Joensuun seudulla toimi Pohjois-Karjalan järjestöjen monikulttuurisuusverkosto MOVE (2019). Vuonna 2008 käynnistynyt MOVE-verkosto edistää kaksisuuntaista kotoutumista rohkaisemalla järjestöjä ottamaan maahan muuttaneet paremmin mukaan toimintaansa ja tekemällä järjestötoimintaa tutuksi muualta tulleille. Verkosto kokoontuu joka toinen kuukausi ja koottaa yhteen paitsi järjestöjä ja yhdistyksiä, myös hankeväkeä, oppilaitosten edustajia ja kunnallisia kotoutumistoimijoita. Näin kasvot tulevat tutuiksi ja tieto uusista toiminnoista ja toisaalta potentiaalisista kohderyhmistä välittyy nopeasti suoraan toimijalta toiselle. Verkoston toimintaa koordinoi Pohjois-

Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:n monikulttuurisuustyön koordinaattori Ville Elonheimo, joka kuului myös Opinsauna-hankkeen koordinaatioryhmään. Vastaavaa toimintaa löytyy nykyisin myös muun muassa Jyväskylän seudulta (Yhdistystori 2019), ja voimme suositella tällaista yhteydenpitoa muuallekin.

Osallistuimme aktiivisesti keskustellen useisiin konferensseihin ja seminaareihin, jotka liittyivät maahanmuuttoon, kotoutumiseen, rasismiin, aikuis-koulutukseen, vapaaseen sivistystyöhön ja osaamiseen. Järjestimme seudun vastaanottokeskuksissa erilaisia tilaisuuksia esimerkiksi OLS for Refugees -kieliopintoihin liittyen. Tapahtumia kertyi paljon myös itse piloteista; Shared Music -ryhmän keikat, TeatteriKodin esitykset, osaamisen tunnistamisen testityöpajat ja medialukutaitokurssin osiot keräsivät runsaasti osallistujia. Joukkoon mahtui myös monia muita tapahtumia, kuten työpajoja, tutkija- ja yhteistyöryhmien tapaamisia, tutkimuspäiviä ja yhteistilaisuuksia. Lisäksi kävimme lukuisia yksittäisneuvotteluja opiskelijoiden rekrytointi- ja ohjauskeskusteluista tutkimushaastatteluihin ja tapahtumasuunnitteluun. Esimerkiksi Itä-Suomen yliopiston rasisminvastaisen viikon tapahtuman *Rasisminvastaisuus arjessa ja kansalaistoiminnassa* (21.3.2019) toteutuksessa Opinsauna oli vahvasti mukana. Opinsauna-hankkeen järjestämiin tilaisuuksiin osallistui rahoituskauden aikana 1 144 henkilöä. Jos mukaan lasketaan myös ne tapahtumat, joissa hankkeen edustajia oli läsnä aktiivisina osallistujina, kasvaa hankkeen kautta tavoitettujen henkilöiden määrä merkittävästi.

Muutamia koulutuspoliittisia huomioita

Kun tarkastelemme maahanmuuton vaikutuksia suomalaisessa, pitkälti yli 100 vuotta jatkuneen vapaan sivistystyön muovaamassa kansallisvaltiossa, on syytä tehdä myös pieniä koulutuspoliittisia huomioita järjestelmän eri tasoilta.

Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632 toteaa heti ensimmäisessä pykälässään vapaan sivistystyön koulutuksen tavoitteena olevan ”edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista” ja painottaa vapaan sivistystyön yhteisöllisyyttä ja osallisuutta. Silti käytäntömme karsinoivat muualta tulleet aikuiset yhä opiskelemaan hyvin rajallista ja viralliseen kotoutumiskoulutukseen linkitettyä kurssivalikoimaa omilla erillisissä ryhmissään.

Siellä, missä koulutusta maahan muuttaneille jo tarjotaan, opiskelijat tulevat usein suoraan TE-toimiston tai kunnallisten kotouttamispalvelujen kautta. Toisaalla maahan muuttaneita ei vielä hahmoteta vapaan sivistystyön organisaatioissa tavallisten kurssien mahdollisiksi osallistujiksi. Verkkosivujen ja kurssiesitteiden sisältö ja kurssien markkinointi on yhä useimmiten mallia ”suomalaisilta suomalaisille”, joten jo pelkkä kurssin löytäminen vaatii suoma-

laisen ystävän apua. Oppilaitoksen tai koulutussuunnittelijan suorat kontaktit muualta muuttaneisiin ovat vähissä. Myös kansalaisopistojen rahoitusmalli (kurssilaitosten määrä) ja vakioasiakkaiden kurssitoiveisiin pohjautuva kurssi-suunnittelu vaikeuttavat uudentyyppisten kurssien suunnittelua uusille osallistujaryhmille (Markkanen ym. 2012; Manninen 2015).

Tämä näyttäytyi hanketyössä muun muassa koulutusta tarjoavien tahojen neuvottomuutena ja kysymyksenä ”mistä ne osallistujat muka löydetään?” Tätä pohtiville suosittelemme lämpimästi yhteistyötä niiden järjestöjen ja hankkeiden kanssa, jotka jo toimivat ”uuden” kohderyhmän parissa ja voivat toimia molemmille osapuolille tuttuina siltoina yhteyden mahdollistamiseksi. Maahan muuttaneiden lisäksi on monia muitakin ryhmiä, jotka eivät omaehtoisesti jona kursseille heti ilmoittautumisten alkaessa (esimerkiksi työikäiset miehet, vähemmän koulutetut, syrjäytymisvaarassa olevat). Suorat kontaktit näiden ”vaikeasti tavoitettavien” ryhmien edustajiin ja yhteissuunnittelu avaavat ovia eteenpäin.

Maahan muuttaneiden osallistumista vapaan sivistystyön koulutuksiin on vuosien saatossa edistetty erilaisin keinoin. Esimerkiksi opintoseteliavustukset ovat tärkeä kynnyksen madaltaja kursseille osallistumisen mahdollistamiseksi. Harmillista kyllä, turvapaikkaa hakeva ei voi niitä hyödyntää. Myös vastaanottokeskusten sijainti vaikeuttaa osallistumista säännölliseen toimintaan. Opinsaunan koordinaatioryhmässä muistutettiin, ettei mikään estä esimerkiksi järjestöjä hyödyntämästä opintokeskusten avustuksia turvapaikkaa hakevien vertaisopintokerhojen toteuttamiseksi. Vastaanottokeskuksista on silti tärkeää päästä myös muualle tuulettumaan (ESIKOTO 2018). Mahdollisuuksia siihenkin tulee tarjota aktiivisesti.

Vaikka lainsäädäntömme mahdollistaa myös turvapaikkaa hakevan opiskelun kaikilla muilla koulutuksen asteilla paitsi lukioon valmentavassa koulutuksessa (OKM 2018), ei turvapaikkaa hakevan ole edelleenkään yksinkertaista päästä vapaan sivistystyön kursseille. Esimerkiksi verkkoilmoittautuminen kansalaisopistojen kursseille ei onnistunut ilman suomalaista henkilötunnusta. Kansanopistoilla ja kesäyliopistoilla on omat ilmoittautumiskäytäntönsä ja kurssikohtaistakin käytäntöjen kirjoja löytyy. Tämä aiheuttaa hämmennystä. Muutamissa tietoomme tulleissa tapauksissa jo hyvin suomea puhuva turvapaikkapäätöksen odottaja on mennyt suoraan oppilaitokseen kysymään, voi-

siko hän päästä mukaan kurssille x, mutta sen on todettu olevan mahdotonta. Lopulta koko kurssi on saatettu perua osallistujapulan takia.

Monet kansalliset järjestöt ja yhdistykset, kuten Suomen Punainen Risti, Martat ja Setlementtiliitto ovat jo kauan tehneet merkittävää kotoutumista edistävää työtä. Silti myös yhdistystoiminnasta löytyy yhä ylimääräisiä kynnyksiä. Kartoitimme lähialueemme yhdistyksiä, joiden toiminta voisi kiinnostaa myös turvapaikkaa hakevia tai muita maahan muuttaneita. Vastaan tuli myös tilanteita, joissa verkkosivujen hyvinkin avoin kuvaus “meille ovat tervetulleita ihan kaikki” muuttui tiedustelun myötä muotoon “...mutta ryhmämme ovat suljettuja” tai “meillä ei ole kielitaitoa eikä resursseja ottaa mukaan maahanmuuttajia”. Järjestöjen ja yhdistysten tilanne on siis paikoitellen yhä sama kuin 10 vuotta sitten (Pöyhönen ym. 2010, 54–58). Toki toisenlaisiakin esimerkkejä löytyi. Muun muassa kalastusseura Lesnan Naputtajat ry (2018) on ottanut aktiivisesti huomioon myös muut kuin suomea puhuvat kalastuksesta kiinnostuneet ja järjestänyt kalastuskursseja myös lähialueen vastaanottokeskusten asukkaille. Lisävinkkejä siitä, mitä voisikaan tehdä löytyy jo monien hankkeiden julkaisuista (esim. MSL 2013; ESIKOTO 2018).

SkiLLfie-työkalujen kehitystyön myötä ymmärsimme, että yhteistyö kansalaisjärjestökentän moninaisten toimijoiden kesken olisi tarpeen myös osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kysymyksissä. Suomessa yhdistys- ja vapaaehtoistoiminta ovat tuttuja keinoja kerryttää ja vahvistaa omaa osaamista. Maahan muuttaneelle tällainen toiminta voi kuitenkin olla vierasta. Osallistuminen yhdistys- ja vapaaehtoistoimintaan kasvattaa verkostoja ja avaa luontaisia oman osaamisen tunnistamisen väyliä. Se voi myös tutustuttaa uusiin ammatteihin tai eri tehtävissä tarvittavaan osaamiseen, ja herättää innostusta oman itsensä kehittämiseen. Opinsauna-hankkeen tuloksia olisi hyvä jalkauttaa tästäkin näkökulmasta vapaan sivistystyön toimijoiden lisäksi myös yhdistys- ja vapaaehtoistoiminnan kehittäjille ja rahoittajille. Kyse ei ole vain yksilön työllistymisestä, vaan myös hyvinvoinnista.

Vapaan sivistystyön kursseilla oppimista tukee, jos...

- ryhmässä on erilaisia ihmisiä
- ryhmällä on jokin yhteinen tavoite (esimerkiksi teatteriesitys)
- osallistujilla on aktiivinen rooli ja mahdollisuus vaikuttaa
- osallistuminen antaa onnistumisen ja osaamisen kokemuksia
- ryhmässä on hyvä, yhdessä tekemistä tukeva henki
- jokainen kokee kuuluvansa ryhmään ja olevansa sen tasa-arvoinen jäsen
- osallistuminen on omaehtoista ja vapaaehtoista

Vapaan sivistystyön ja harrastustavoitteisen opiskelun alueelta tehdyt tutkimukset tukevat Opinsauna-hankkeen tuloksia ja julkaisussa esitettyjä havaintoja. Vapaan sivistystyön tyyppisten opintojen merkitys on nostettu esiin myös EU-tasolla (Eurydice 2015). Tutkimusten mukaan harrastustavoitteiset aikuisten opiskelu- ja harrastusryhmät voivat olla ainoa paikka, joissa samalakin alueella asuvat erilaisen kulttuuritaustan omaavat ihmiset kohtaavat toisiaan (Manninen ym. 2014; Manninen & Meriläinen 2015). Omaehtoinen, harrastustavoitteinen opiskelu myös lisää ja vahvistaa ystäväverkostoja, ja sitä kautta myös luottamusta kanssaihmiisiin ja suvaitsevaisuutta (Pearce ym. 2016; Manninen & Meriläinen 2015; Manninen 2018). Pearcen ym. (2016) tulosten mukaan erityisesti yhteiset lauluharrastusryhmät lisäävät ystävien määrää ja siten sosiaalista pääomaa. Tämä tukee sekä maahan muuttaneiden kotoutumista (esimerkiksi paikalliset ystävät ja sosiaaliset verkostot) että kantaväestön asennemuutosta, joka taas heijastuu ajan myötä kotoutumista tukevan yhteiskunnallisen ilmapiirin kehittymiseen. Opinsaunan musiikki- ja teatterikursseja voi pitää myös esimerkkeinä Lahden (2015) alleviivaamista pienistä yhteisistä kulttuureista ja ”kolmansista paikoista”, joilla on merkitystä myös kielitaidon kohentumiselle.

Katse eteenpäin

Päättämme tämän julkaisun unelmoimalla hieman tulevasta. Supisuomelan Seutuopiston uudella valokuvauskurssilla saatiin esimakua siitä, mikä on paikoitellen totta jo nyt. Sanna sai Mariasta pätevä apuopettajan ja Mahmud löysi kurssin aikana paljon yhteistä Antin kanssa. Antti puolestaan innostui hyvistä keskusteluista ja Marian suomi vahvistui kohisten – ja he molemmat kokivat olleensa hyödyksi.

Toivomme, että jonakin päivänä vapaa sivistystyömme ei enää tarvitse erillisiä kursseja suomalaisille ja muualta muuttaneille. Silloin jokainen aikuinen iästä, elämäntilanteesta ja taustoistaan riippumatta tietää olevansa tervetullut mukaan. Harrastustavoitteisilla kursseilla voidaan tehdä yhdessä ilman vahvaa yhteistä kieltäkin. Yhteiskursseilla myös laissa mainittu monikulttuurisuuden, moniarvoisuuden ja kansainvälisyyden edistäminen onnistuu läpäisyperiaatteella. Yhdessä oppiminen innostaa ja sitä arvostetaan. Oppilaitoksista löytyy muualta maahamme muuttanutta henkilökuntaa myös vakituisista tehtävistä ja hallinnon eri portailta. Kurssien rahoitukselle on löydetty joustavia ratkaisuja. Ilman suomalaista henkilötunnusta tai toisen valtion passiakin pääsee mukaan monenlaiseen vapaan sivistystyön toimintaan, ja osallistujat vaikuttavat aktiivisesti sekä tarjontaan että sisältöihin. Osallistumisesta saa halutessaan todistuksen tai osaamismerkkin, jolla on arvoa myös formaalin koulutuksen puolella ja työelämässä. Matka tuohon päivään on jo merkittävästi lyhentynyt, mutta sitä riittää yhä. Miten jouduttaa ”perille” pääsyä – ja mitkä ovatkaan ne uudet kysymykset, joita meillä silloin on edessämme?

Sini Teräsahde ja Jyri Manninen (Pätäri ym. 2019, 313) hahmottelevat visioita vapaan sivistystyön tulevaisuudesta. Niistä kolmannessa eli kestävän, vaikuttavan ja uudistuvan vapaan sivistystyön visiossa ”Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat kaikenikäisten suomalaisten ja Suomessa asuvien opinahjoja, jotka huomioivat eri väestöryhmien erilaiset koulutukselliset ja sivistykselliset tarpeet”. Nykytilanteessa monet kokevat tulevansa ohitetuiksi. Vapaalla sivistystyöllä on erinomaiset edellytykset tarjota yhteisiä oppimisen tiloja, joissa voi tulla kohdatuksi ja löytää uutta. Näiden mahdollisuuksien hyödyntäminen voi aluksi vaatia uudenlaisten kurssien kehittelyn mahdollistavan ”riskirahoituksen” tarjoamista vapaan sivistystyön toimijoille. Uudistuminen vaatii aina myös omien toimintatapojen tuuletusta sekä rohkeutta kysyä ja kokeilla. Siihen haluamme tämän julkaisun kautta kannustaa. Pienetkin askeleet vievät eteenpäin.

Lähteet

- Anderzén, J. 2011. Maahanmuuttajakoulutus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa 2010. Raportit ja selvitykset 2011:14. Helsinki: Opetushallitus.
- ARTSEQUAL. 2019. Artsequal Research Initiative. <http://www.artsequal.fi/home> (10.7.2019)
- Asetus vapaasta sivistystyöstä 6.11.1998/805. Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980805> (19.6.2019)
- Bertelsmann Stiftung. 2019. Competence cards. <https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/careers-via-competences/project-news/immigration-counseling-for-adult-immigrants/> (24.6.2019)
- Booher, D. E. & Innes, J. E. 2002. Network power in collaborative planning. *Journal of planning education and research*, 21(3), 221–236.
- ESIKOTO 2018. ESIKOTO: Esikotouttamisen kehittämishanke Pohjois-Pohjanmaalla. Loppujulkaisu. Oulu: Oulun diakonissalaitos. https://www.odl.fi/tiedostot/ESIKOTO-loppujulkaisu_sahkoinen_valmis.pdf (1.7.2019)
- Euroopan komissio 2019. EU Skills Profile Tool for Third Country Nationals. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1412&langId=en> (24.6.2019)
- Euroopan neuvosto. 2018. Neuvoston suositus elinikäisen oppimisen avaintaidoista 2018/C189/01. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)
- Europass. 2019. What is the European Skills Passport? <https://europass.cedefop.europa.eu/europass-support-centre/general-questions-europass/what-european-skills-passport> (24.06.2019)
- Eurydice 2015. Adult Education and Training in Europe: Widening Access to Learning Opportunities. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Felten, P. & Clayton, P. H. 2011. Service-learning. *New Directions for Teaching and Learning*, 2011: 75–84.
- Haltia, P. & Jaakkola, R. 2009. Tunnetta ja osaamisen tunnistamista. Teoksessa Haltia, P. & Jaakkola R. 2009. Osaaminen esiin –näkökulmia tunnistamiseen ja tunnustamiseen. Helsinki: Haaga-Helia.
- HAMK 2018. Urareitti. <https://www.hamk.fi/projektit/urareitti/?cn-reloaded=1> (22.7.2019)
- Hiiden opisto 2019a. Ruoanlaitto ja leivonta. Cooking and baking. <https://learnandlink.net/kurssit-courses-2018-2019/kadentaidot-handwork/> (27.5.2019)
- Hiiden opisto 2019b. Suomalaista pullaa ja makaronilaatikkaa – Hiiden Opiston ruokakurssit kotoutumisen tukena. <https://learnandlink.net/suomalaista-pullaa-ja-makaronilaatikkaa-ruokakurssit-kotoutumisen-tukena/> (27.5.2019)
- Hiiden opisto 2019c. Tietotekniikka. Oman tarinan ilmaisu valokuvin. My story in pictures. <https://learnandlink.net/kurssit-courses-2018-2019/tietotekniikka-computer-skills/> (27.5.2019)
- Hurme, J. 2017. Niemi. Helsinki: Teos.
- Jaakkiman kristillinen opisto 2019a. Monikulttuurinen akvarellikurssi (Multicultural watercolour course). <https://www.seurakuntaopisto.fi/koulutukset/monikulttuurinen-akvarellikurssi/> (27.5.2019)
- Jaakkiman kristillinen opisto 2019b. Monikulttuurinen lasimaalauskurssi (Multicultural stained glass course). <https://www.seurakuntaopisto.fi/koulutukset/monikulttuurinen-lasimaalauskurssi-multicultural-stained-glass-course/> (27.5.2019)
- Joensuun kaupunginteatteri 2017a. Koirantähdestä pohjoiseen -esityksen verkkosivut: <https://kaupunginteatteri.jns.fi/ohjelmisto/koirantahdesta-pohjoiseen> (18.6.2019)
- Joensuun kaupunginteatteri 2017b. Tähtikartta 2017 -hankkeen loppuraportti.

- <https://kaupunginteatteri.jns.fi/wp-content/uploads/2018/04/Loppuraportti-T%C3%A4htikartta-31.12.2017.pdf> (18.6.2019)
- Joensuun kaupunginteatteri 2019. Polkuja teatteriin -hanke. <https://kaupunginteatteri.jns.fi/ohjelmisto/polkuja-teatteriin> (10.6.2019)
- Joro, T. 2019. Turvapaikanhakijoiden osaaminen yhteiskunnallisena voimavarana: Selvitys Suomen Punaisen Ristin vastaanottokeskuksissa vuosina 2016-2018 tehdyistä turvapaikanhakijoiden osaamiskartoituksista. <http://www.allyouthstn.fi/wp-content/uploads/2019/05/Loppuraportti-2019-UEF-Osaamiskartoitukset.pdf> (24.06.2019)
- Kansalaisopistojen Liitto ry. 2019. Uusi aikuisten maahanmuuttajien lukutaitokoulutus alkoi kansalaisopistoissa. <https://kansalaisopistojenliitto.fi/blog/uusi-aikuisten-maahanmuuttajien-lukutaitokoulutus-alkoi-kansalaisopistoissa/> (18.06.2019)
- Kansalaisopistot.fi 2019a. Kansalaisopistojen yhteinen verkkosivusto. <https://kansalaisopistot.fi/> (19.06.2019)
- Kansalaisopistot.fi 2019b Kansalaisopistot pähkinänkuoressa. <https://kansalaisopistot.fi/kansalaisopistot-pahkinankuoressa/> (27.5.2019)
- Kansanopistot.fi. 2019. Suomen Kansanopistoyhdistyksen verkkosivut. <https://www.kansanopistot.fi/> (27.5.2019)
- Karelia AMK. 2019a. Palvelut maahanmuuttajille Karelia-ammattikorkeakoulussa. <http://simhe.karelia.fi/> (24.6.2019)
- Karelia AMK. 2019b. SIMHEapp. <https://simheapp.karelia.fi/> (24.6.2019)
- Korkatti, M. 2012. Monikulttuurinen teatteriprojekti osallisuuden näkökulmasta. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö. Joensuu: Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/49458/Korkatti_Maria-Monikulttuurinen_teatteriprojekti_osallisuuden_nakokulmasta.pdf?sequence=1 (27.5.2019)
- Kotouttaminen.fi 2019. Keskeiset käsitteet. <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet> (27.5.2019)
- KSL-opintokeskus 2018. SivistysSilta/Shake Hands -hanke. Why shake hands? <https://www.ksl.fi/kulttuuriaktivismia/sivistyssilta-shake-hands/> (27.5.2019)
- Käyhkö, K. & Manninen, J. 2019. Using Strategic Alliances in Developing More Inclusive Liberal Adult Education, s. 42-55. Teoksessa A. Sprung & A. Pilch Ortega (Eds.). ESREA Network on Migration, Transnationalism and Racisms. Conference Proceedings. Building Solidarities for Anti-Racist Adult Education 13th-15th June 2018, Edinburgh, UK.
- Käyhkö, K., Valtonen, J., Vainikka, S. & Manninen, J. 2019. Liberal Arts Courses and Social Relations in Highly Heterogenic Groups of Adults in Finland. Tutkimusesitys "Living and Learning in Diverse Communities" ESREA BGL-ALC 2019 Conference. Pécs, 3. -15.2019.
- Lahti, M. 2015. Communicating interculturality in the workplace. (Doctoral dissertation). Jyväskylä Studies in Humanities, 262. University of Jyväskylä: Finland.
- Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386> (19.6.2019)
- Laki vapaasta sivistystyöstä 21.8.1998/632. Finlex <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980632> (19.6.2019)
- Lesnan Naputtajat ry. 2018. Joensuu - city fishing guide. <http://lesnannaputtajat.blogspot.com/2018/04/joensuu-city-fishing-guide.html> (25.6.2019)
- MacGilleon, T. 2017. Integration begins with learning the language: Liberal adult education has an important role in integrating migrants in Finland. ELM Magazine. <https://www.elmmagazine.eu/articles/integration-begins-with-learning-the-language/> (10.6.2019)
- Manninen, J. 2015. Mikä nakertaa vapaan sivistystyön vapautta, työtä ja sivistävyyttä? Teoksessa: Pätäri, J., Turunen, A., & Sivenius, A. Vapaa, vallaton ja vangittu sivistystyö? 2015. Helsinki: VSY. <http://www.vsy.fi/>

- vapausjavastuu.fi/svv-toiminta/julkaisut/pamfletti2015/ (25.6.2019)
- Manninen, J. 2018. Kansalaisopiston aikuisopiskelijat luokkakuvassa. Kansalaisopiston merkitys kuntalaisille ja kunnalle. Kansalaisopistojen liiton julkaisuja 3. Helsinki: Kansalaisopistojen liitto KoL.
- Manninen, J, Sgier, I., Fleige, M., Thöne-Geyer, B., Kil, M., Možina, E., Danihelková, H., Mallows, D., Duncan, S., Meriläinen, M., Diez, J., Sava, S., Javrh, P., Vrečer, N., Mihajlovic, D., Kecap, E., Zappaterra, P, Kornilow, A., Ebner, G. & Operti, F. 2014. Benefits of Lifelong Learning in Europe - Main results of the BeLL-project. Bonn: DIE. http://www.bell-project.eu/cms/?page_id=10
- Manninen, J. & Meriläinen, M. 2015. Monimenetelmällinen näkökulma omaehtoiseen opiskelun hyötyihin. Aikuiskasvatus 2/2015.
- Markkanen, M., Lang, T., Lillas, A., Lovio, M., Manninen, J., Takatalo, E., Kamppi, P., Knubb-Manninen, G. & Pietiläinen, V. 2012. Kansalaisopistojen oppilaitos- ja ylläpitäjärakenteen arviointi. Osaraportti 2: Rakenteellisten muutosten, lakiuudistusten ja oman toiminnan arviointivelvoitteen toteutuminen. Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 60.
- Metropolia AMK. 2019. Maahanmuuttajien ohjauspalvelut ja osaamisen tunnistaminen - SIMHE (Supporting Immigrants in Higher Education) <https://www.metropolia.fi/palvelut/maahanmuuttajalle/> (25.6.2019)
- MSL 2010. Koti maalla. Käsikirja maahanmuutosta. Helsinki: Maahenki Oy.
- MSL 2013. Me maalla - menetelmäopas yhteistyöhön. Helsinki: Maahenki Oy.
- MSL 2019. Teemat ja hankkeet. Monikulttuurisuustyö. <https://msl.fi/osallistu/kuntayhteistyö-ja-osallisuus/maaseudun-sivistysliiton-maailma-on-monikulttuurinen/> (27.5.2019)
- OED, Outreach, Empowerment and Diversity. 2014. Guidelines for Trainers and Management Staff in Adult Education. Composed by DVV, FOLAC and lernraum.wien. www.oed-network.eu
- Opetushallitus. 2019. Vapaa sivistystyö. https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/vapaa_sivistystyo (24.5.2019)
- OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Turvapaikanhakijoiden opiskelumahdollisuudet. <https://minedu.fi/turvapaikanhakijoiden-opiskelu> (24.6.2019)
- Opintokeskukset.fi. 2019. Opintokeskukset. Opintokeskusten tehtävät. <https://www.opintokeskukset.fi/opintokeskukset/> (22.7.2019)
- Opintokeskukset r.y. 2016. Uudet suomalaiset mukaan yhdistykseen: Ideapaketti yhdistystoiminnan kehittäjälle. <https://www.ok-sivis.fi/media/hanke-materiaalit/uudet-suomalaiset-mukaan-yhdistykseen-ideapaketti-2016.pdf> (24.5.2019)
- Osaamispassi.fi. 2019. Osaamispassi. <http://www.osaamispassi.fi/> (22.7.2019) Otavan Opisto 2019.
- Palmén, M. 2018. Finnish folkbildung's new role in immigrant education. Blog text in NVL, 15.5.2018. Retrieved from <https://nvl.org/Content/Finnish-folkbildnings-new-role-in-immigrant-education>
- Pearce, E., Launay, J., Machin, A., & Dunbar, R. 2016. Is group singing special? Health, well-being and social bonds in community-based adult education classes. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. Volume 26, Issue 6, 518–533.
- Peattie, S., Peattie, K. & Thomas, R. 2012. Social Marketing as Transformational Marketing in Public Services. *Public Management Review*, 14(7), 987–1010.
- PedaNet 2018. Monikulttuurisuuden kohtaaminen kansalaisopistoissa -koulutusmateriaali 2018. <https://peda.net/kol/foorumi/m/mkk> (19.6.2019)
- Pohjois-Karjalan järjestöjen monikulttuurisuusverkosto MOVE. 2019. Verkostot ja työryhmät. https://www.jelli.fi/yhdistykset_yhteistyossa/yhdistysten-verkostot-ja-tyoryhmat/ (10.7.2019)

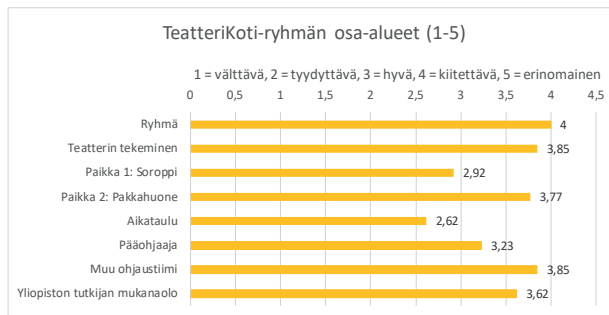
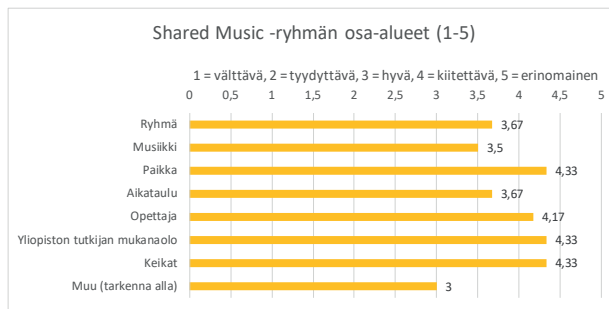
- Porvoon kansalaisopisto. 2019. Maahanmuuttajille. Kamoon. <https://peda.net/pk/maahanmuuttajille/kamoon-luonnos> (27.5.2019)
- Pätäri, J., Teräsahde, S., Harju, A., Manninen, J. & Heikkinen, A. 2019. Vapaa sivistystyö eilen, tänään, huomenna. Vapaan sivistystyön rooli, asema ja merkitys suomalaisessa koulutusjärjestelmässä ja yhteiskunnassa. Helsinki: Vapaa Sivistystyö ry.
- Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E.-M., Virtanen, A. & Pihlaja, L. 2010. Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto ja Suomen kulttuurirahasto.
- Saloheimo, L. (toim.) 2016. Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajakoulutus vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Helsinki: Opetushallitus.
- Sitra. 2019. Erätauko. <https://www.sitra.fi/hankkeet/eratauko/> (25.6.2019)
- Suomen Kotiseutuliitto. 2019. Kaikilla on oikeus kotiseutuun. <https://kotiseutuliitto.fi/toiminta/hankkeet/kaikilla-on-oikeus-kotiseutuun/> (10.7.2019)
- Suoraniemi, M. & Pantsar, T. 2013. Maahanmuuttajakoulutuksen kokonaiskuva kansanopistoissa. Helsinki: Suomen Kansanopistoyhdistys ry. <http://www.kansanopistot.fi/maahanmuuttajille/docs/kokonaiskuva.pdf> (22.7.2019)
- THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2012. Sosiaalisen markkinoinnin ABC. Englanninkielisestä teoksesta T. Hopwood ja R. Merrit (2011). Big Pocket Guide to social marketing. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Tilastokeskus. 2019. Maahanmuuttajat väestössä. https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_2
- TUMATA. 2019. Tutkiva ja mahdollistava taide. Investigative and enabling art. <https://tumatablog.wordpress.com/about/> (10.7.2019)
- Työterveyslaitos. 2019. Kykyviisari työ- ja toimintakyvyn tukena. <https://sivusto.kykyviisari.fi/>
- Työväen sivistysliitto 2019a. Empowering Migrants for Employment EME. <https://www.tsl.fi/hankkeet/tyoelamahankkeet/eme.html> (27.5.2019)
- Työväen sivistysliitto 2019b. Ote työhön: <https://www.tsl.fi/hankkeet/tyoelamahankkeet/ote-tyohon.html> (27.5.2019)
- Uudenmaan Liitto. 2015. Kaksisuuntainen kotoutuminen -tavoiteohjelma. Uudenmaan liiton julkaisuja B 52 – 201. Helsinki: Uudenmaan Liitto https://www.uudenmaanliitto.fi/files/17194/Kaksisuuntainen_kotoutuminen_-tavoiteohjelma.pdf (22.7.2019)
- Valtonen, J. 2019. Monikulttuuriseen musiikkiryhmään osallistuneiden näkemykset ja kokemukset ryhmän toiminnasta sekä sen vaikutuksista. Kasvatustieteen kandidaatintutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto (julkaisematon lähde).
- Vanajaveden Opisto 2019a. Koulutukset ja tapahtumat. <https://www.kktavastia.fi/vanajaveden-opisto/kurssitarjonta/minos/koulutukset-ja-tapahtumat/> (10.6.2019)
- Vanajaveden Opisto 2019b. MINOS, Minä osaan – osaaminen esiin. <https://www.kktavastia.fi/vanajaveden-opisto/kurssitarjonta/minos/> (10.6.2019)
- Wiktorin, K. 2017. (Ed.) Inclusion of refugees through non-formal education 2017: Nordic best practice. TemaNord 2017:552. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Yhdistystori. 2019. Monikulttuuristen järjestöjen ja kotoutumistyön verkosto MOVE. <https://www.yhdistystori.fi/yhteistyota/yhteistyota-maakunnassa/move-verkosto/> (10.6.2019)
- Zamenopoulos, T. & Alexiou, K. (toim.) 2018. 'Co-Design as Collaborative Research' in K. Facer, and K. Dunleavy (eds.) Connected Communities Foundation Series. Bristol: University of Bristol/ AHRC Connected Communities Programme. https://connected-communities.org/wp-content/uploads/2018/07/Co-Design_SP.pdf (5.7.2019)

Liitteet

LIITE 1. TeatteriKoti- ja Shared Music -ryhmien palautekyselyt

Shared Music -ryhmäläisistä seitsemän vastasi palautekyselyyn kurssin päätyttyä, TeatteriKodin ryhmäläisistä 13. Kummankin pilotin jäsenistä neljä oli mukana yhteissuunnittelussa. Suunnittelun ulkopuolelle jäi Shared Musicin ryhmäläisistä kolme ja TeatteriKodin ryhmäläisistä yhdeksän. Yhteissuunnittelu koettiin pääosin tarpeelliseksi, ja omat mielipiteet koettiin merkityksellisiksi. Shared Music -pilotin yhteissuunnittelussa enemmistö koki, että opettajalla oli eniten päätösvaltaa. Vastaavasti TeatteriKodin kohdalla korostui pääohjaajan valta.

Yhtä lukuun ottamatta kaikki vastanneet osallistuivat pilottiryhmiin. TeatteriKodin kohdalla kaksi henkilöä ei kuitenkaan osallistunut esitykseen. Pilotin osa-alueita arvioitiin asteikolla 1–5. Shared Music -ryhmä korosti samoin keskiarvoin paikkaa, yliopiston tutkijan mukanaoloa ja keikkoja

(4,33). TeatteriKodin ryhmäläiset kannattivat eniten ryhmään osallistuneita (4,00).

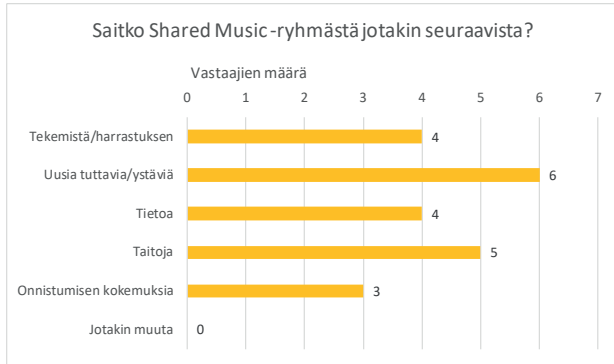
Shared Music -ryhmän opettajaa arvioitiin asteikolla 1–5, TeatteriKodin pääohjaajaa asteikolla 0–4. Shared Music -ryhmä arvosti opettajansa ammattitaitoa (4,5). Opettaja koettiin myös rohkaisevaksi ja kuuntelevaiseksi (4,00). Myös

opettaminen kulttuurienvälisessä aikuisryhmässä (4,17) sekä järjestyksen ja fokuksen ylläpitäminen (3,83) nousivat kiitettävän tuntumaan.

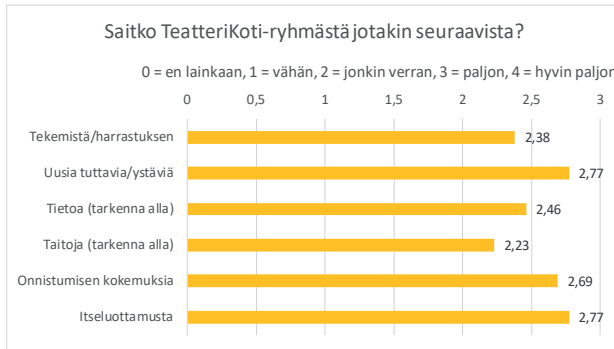
TeatteriKodin pääohjaajan suurimmaksi ansioksi nostettiin teatterin ohjaaminen (4,00). Lisäksi yhteistyö muun ohjaustiimin kanssa (3,25) ja selkeä viestiminen (3,23) koettiin hyväksi. Hyvän tasolle nousivat myös opettaminen kulttuurienvälisessä aikuisryhmässä (3,15), osallistujien

rohkaiseminen ja innostaminen (3,17) sekä osallistujien kuunteleminen ja arvostaminen (3,15). Hieman hyvän alapuolelle sijoittui järjestyksen ja fokuksen ylläpitäminen (2,67). Myös muun ohjaustiimin taitoja arvioitiin ja suurimmiksi ansioiksi nousivat teatterin ohjaaminen (3,77) sekä opettaminen kulttuurienvälisessä aikuisryhmässä (3,77). Myös muut osa-alueet sijoittuivat hyvän ja kiitettävän välimaastoon (3,08–3,69).

Moni sai pilottien kautta uusia tuttavuuksia ja ystäviä. Lisäksi taidot karttuivat ja itseluottamus nousi. Lisäksi moni koki Shared Music -ryhmässä saaneensa

tekemistä tai harrastuksen sekä tietoa. TeatteriKodin vastaajien keskuudessa korostui puolestaan tiedon lisäksi onnistumisen kokemukset.

Asteikolla 0–4, TeatteriKotiin osallistuneiden mielestä oli tärkeää, että ryhmä valitsi ja harjoitteli käsikirjoitetun näytelmän (2,82). Vielä tärkeämpää oli oikealle yleisölle esiintyminen (3,73). Melkein kaikki pilottiryhmäläisistä

oli kiinnostunut jatkamaan vastaavan tyypissä ryhmässä jatkossakin. Selkeän enemmistön mielestä kyseisten tai vastaavien kurssien jatkuessa toiminnan olisi pysyttävä maksuttomana. Enemmistö Shared Music -ryhmäläisistä ei olisi valmis maksamaan kolmen kuukauden kurssista mitään (5 vastaajaa). TeatteriKodin vastauksissa oli enemmän hajontaa, moni ei kuitenkaan olisi valmis maksamaan lukuvuoden kestävästä kurssista mitään (4 vastaajaa), tai maksimissaan 75 euroa (5 vastaajaa).

LIITE 2. Medialukutaitokurssi: Osallistujahavainnot

Ensimmäinen kokoontumiskerta 7.3.2019

- Tiedon subjektiivisuus
- Vastuu lukijalla: tutkittava faktat, fiktiot, motiivit
- Motiivit juttujen taustalla
- Totuus käsitteenä ei niin yksinkertainen
- Mikä on totta? (sis. tieto, kokemukset, tunne)
- Tunteet manipuloitavissa
- Omien tunteiden tutkiminen tärkeää

Toinen kokoontumiskerta 14.3.2019

- Medioilta eri näkökulmia ”mustavalkoisen totuuden” sijaan
- Moninäkökulmaisuuuden ja epävarmuuden vaikeus kirjoittajalle ja lukijalle
- Rehellisyys ja pyrkimys totuuteen eettiseksi perustaksi
- Kriittisyys: toimittajille voi antaa palautetta asiavirheistä
- Toisten kuuntelemisen vaikeus

Kolmas kokoontumiskerta 21.3.2019

- Tabuja paljon, ja yhden tabu ei ole sitä toiselle
- Yhteiskunnan tabuja: hyvinvointivaltion kyseenalaistaminen, äänen antaminen pedofiileille... Tuleva tabu lihansyönni!
- Tabu ja tunteet
- Kuinka saisi keskustelufoorumeja ja keskustelua yhteiskunnallisista asioista lisää
- Keskeistä koettaa ymmärtää toisen näkökulmaa
- Tunteiden rooli kaikessa keskustelussa
- ”Tunnetta ei voi ottaa irti asiasta ennen kuin tunne on saanut tulla kuulluksi”

Mahdollisia keskustelukumppaneita jatkossa:

Usein nimettyjä: Puolisot, ystävät, läheiset, työkaverit, vastaavanlaiset työpariryhmät, kuka vain

Muita mainittuja: vaaliedokkaat, oppilaat, toimittajat ja itähelsinkiläiset räppärit, ”joka käyttää aivojaan ja tunteitaan ongelman ratkaisussa”, ”jolla on jyrkempiä mielipiteitä” kuin itsellä, itseni kanssa

LIITE 3. Medialukutaitokurssin palautekysely

23 osallistujaa vastasi palautekyselyyn, jossa oli 4-5 kysymystä kerrasta riippuen.

Mistä sait tiedon tapahtumasta?

Moni sai tiedon Työväenopiston kautta (8 henkilöä). Moni näki ilmoituksen myös Helsingin Sanomien Minne mennä -palstalta (5 henkilöä). Vastauksissa nousivat esille myös Facebook, kirjasto, Ilmonet, Kansanvalistusseura, työnantaja ja stadissa.fi-sivusto.

Oletko aiemmin osallistunut vastaavaan keskustelutapahtumaan?

En: 13, Kyllä: 10 (Kyllä-vastauksiin vaikutti vastaajien osallistuminen Medialukutaitokurssin aiemmille kerroille)

Osallistuisitko tulevaisuudessa vastaavaan tapahtumaan?

Pääosa osallistuisi tulevaisuudessa vastaavanlaiseen tapahtumaan. Aiheet herättivät ”kiinnostavia pohdintoja ja tulkintoja”. Keskustelut avasivat uusia näkökulmia, jolloin oma ymmärrys lisääntyi. Pohdiskelevat keskustelut ja toisten mielipiteiden kuunteleminen tuntuivat antoisilta. Tapahtuma koettiin tärkeäksi myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tila koettiin turvalliseksi ”sanoa mielipiteitään, kuunnella muita, kehittää ajatuksia yhdessä”. Loput osallistujat olivat myös kiinnostuneita osallistumaan, mutta epäroivät ajanpuutteen ja aikataulujen vuoksi.

Mistä muista aiheista kaipaisit Erätauko-keskustelua?

Ihmiset: vihapuhe, ihmisten kohtaaminen, melu, eri mediat ja miten ihmiset kokevat niitä, yksinäisyys/yhteisöllisyys, maahanmuutto, Sote

Ympäristö ja eläimet: millaisen maailman jätämme jälkeen, ympäristö, liha-teollisuus, eläinten tehotuotanto/eläinten oikeudet ja oikeudettomuus, ilmastomuutoksen etiikka, millä liikakansoitusta voi kompensoida

Mitä muuta haluat sanoa järjestäjille?

Järjestäjät saivat osallistujilta paljon kiitosta kurssin järjestämisestä ja kannustusta jatkoon. Alustukset ja keskustelut koettiin hyväksi, keskustelun johtaminen vaikeaksi.

Tässä julkaisussa esitellään Itä-Suomen yliopiston “Opinsauna – vapaa sivistystyö kotoutumisen ja yhteisöllisyyden kehittäjänä” eli Opinsauna – Learning Spaces -hankkeen tuloksia. Hanke käynnistyi syksyllä 2015 ja sai Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustusrahoituksen vuosille 2017–2019. Julkaisu on tarkoitettu vapaan sivistystyön ja järjestöjen toimijoille sekä kotoutumista ja kohtaamista tukevan harrastustavoitteisen aikuisopiskelun kehittämistä kiinnostuneille.

Opinsauna-hankkeen tavoitteena on ollut vahvistaa vapaan sivistystyön roolia kaksisuuntaisen kotoutumisen ja yhteisöllisyyden edistämässä. Hanke on tukenut vapaan sivistystyön toimijoita uusien toimintamallien kehittämisessä, toteutuksessa ja arvioinnissa, sekä rohkaissut eritaustaisia ja eri elämäntilanteissa olevia aikuisia harrastamaan yhdessä. Hanke on piloteissaan mahdollistanut erilaisten aikuisten kohtaamista ja vuorovaikutusta muun muassa musiikin, teatterin ja medialukutaidon merkeissä sekä kehittänyt työkaluja oman osaamisen itsearviointiin.

Vapaa sivistystyö tarjoaa jo nyt monia vaihtoehtoja omaehtoiseen oppimiseen sekä suomalaisille että maahan muuttaneille aikuisille. Yhteiset oppimisen tilat ja tilaisuudet ovat kuitenkin vielä harvassa. Myös vapaan sivistystyön rakenteissa on yhä esteitä osallistumiselle. Toivomme tähän julkaisuun koottujen vinkkien tuottavan oivalluksia ja uusia käytännön ratkaisuja vapaan sivistystyön ja järjestöjen opintotarjonnan kehittämiseen.

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

www.uef.fi/opinsauna